

Eraldaketa nazional berri baterako herri-proiektua eta gobernantza eredua

Proyecto de país y modelo de
gobernanza para una nueva
transformación nacional

ehbildu

Pello Otxandiano Kanpo

EH Bilduren lehendakaria

2024 · 06 · 20 - Eusko Legebiltzarra

1. ARO ALDAKETA	3
2. EUSKAL HERRIGINTZAREN EGOERA	6
3. HERRI-PROIEKTUA	11
1. LURZORU PARTEKATUA: BI OINARI	12
2. SEI ELKARGUNE HERRI-ERRONKAK DEFINITZEKO	13
3. IRABAZI BEHARREKO BALDINTZA MATERIALAK	26
4. ESTATUS POLITIKOA	31
4. GOBERNANTZA	37
1. PARTE-HARTZE DEMOKRATIKOA	37
2. GOBERNUGINTZA BERRIA	39

Legebiltzarburu anderea, legebiltzarkideok, gaurko osoko bilkura jarraitzera etorri zareten herrikideok, Legebiltzarreko langileok, egun on.

Euskal Autonomia Erkidegoko XIII. legegintzaldiari hasiera ematera datorren inbestidura saio honetan, lehenik eta behin, esan nahi dut ohorea dela niretzat Araba, Bizkaia eta Gipuzkoako euskal herritarren borondate demokratikoaren gordailu den instituzio honetan ordezkari izatea. Gure herriaren geroa marrazten laguntzeko ardura hartu duen ordezkari politiko gisa ardura berezia sentitzen dut tribuna honetara lehenengo aldiz igotzen naizen momentu honetan.

Ganbara honetara hutsik zelarik lehenengo aldiz sartu nintzenez gure herriaren zati honen historia hurbilaren oihartzunak entzuten zirela iruditu zitzaidan. Legebiltzar hau gure herriaren nahi eta ezinen testigu izan da, aurrerabideen eta geldotze-aroen lekuko, esperantza eta frustrazioen gordailu, poz eta minen erresonantzia kutxa. Gaur, ziklo politiko berri baten hasieran gaudelarik, hiru herrialde hauetako euskal herritarren borondate demokratikoari hitza jartzea egokitu zaigun belaunaldi berriok, bateko zein besteko iritzia izan, zor diegu aitortza eta errespetua gure aurretik izan direnei, herri honen alde egindako borroka eta ahaleginagatik; hala uste dut nik. Kontzientzia historiko horrek jartzen baikaitu geure lekuan eta ematen baitigu gure neurria; horrek emango baitigu abiaburua, ematekotan, euskal nazioaren eraikuntzari gure ekarpen xumea egin ahal izateko datozen garaiotan.

Gaur, Araba, Bizkaia eta Gipuzkoan legealdi berri bati ekitera goazelarik, hasteko eta behin, abertzale eta euskaldun gisa, agur bat bidali nahi diet Nafarroa, Lapurdi, Baxe Nafarroa eta Zuberoako euskal herritarrei eta euskaldunei. Hauteskunde zikloa ez da bukatu Euskal Herrian: ekainaren 30ean zita garrantzitsua daukagu Lapurdi, Baxe Nafarroa eta Zuberoan eskuin muturraren goraldiari aurre egin eta ipar Euskal Herrian azken urteetan garatu den prozesu politikoari bultzada emateko.

Legebiltzar berria osatu da, inoizko gehiengo abertzale sendoenarekin, geure burua independentistatzat daukagun bi euskaldun lehendakarigai aurkeztuz inbestidura saio honetan. Euskal Herria ez du globalizazioaren indar disolbatzaileak irentsiko, ez du neoliberalismoaren lanabes erangingarrietarikoa den kultur homogenizazioak urtuko. Ez hemen gauden artean, ez geure buruei komunitate-proiektu berdinzale eta demokratiko bat eskaintzeko konpromiso argia erakusten dugun heinean.

Bigarren, gogoeta labur bat egin nahi dut gaurko inbestidura saio honetara ekarri gaituen ibilbidearen inguruan. Atzo EAJ eta PSEk gobernu akordioa aurkeztu zuten. Gaurko inbestidura saioak izan behar zuen gaur (!) ezagutu den gobernu programaren gaineko eztabaida politiko sakon bat. Eta hori ezinezkoa da gobernu programa hori, momentu honetantxe, hemen gaudenok, ez dugu-eta ezagutzen. Gaurko saio hau ez da tramite parlamentario huts bat. Hori baino askoz gehiago da.

Gaur, momentu historiko honetan, gertakari politiko, sozial eta ekonomiko bortitzek astintzen gaituztelarik, herri honek behar du arnas luzeko eztabaida politiko sakon bat bere etorkizunaren inguruan, jorratu beharreko aurrerabideen inguruan.

El país no está para trámites. Creemos, sinceramente, que hay ciertas pautas que se han naturalizado que toca revisar. Un pleno de investidura no es un trámite parlamentario, es un debate parlamentario sobre un programa de gobierno. Para ello, se tienen que reunir una serie de condiciones, y la primera, obviamente, es que los grupos parlamentarios dispongan de ese documento con suficiente antelación. Un pleno de investidura concebido como mero trámite apela a una reflexión en torno al lugar que se le confiere a este Parlamento y la cultura parlamentaria que subyace, por lo tanto, a la calidad de la democracia parlamentaria, cuestión a la que me referiré más adelante.

Erabat sinetsita gaude herri hau bidegurutze batean dagoela, eta ondorioz, gaur, hemen egingo dugun eztabaida politikoak garrantzia gorena duela. Hori dela eta, Euskal Herria Bilduk erabakia hartu du, nire hautagaitzaren bitartez, ezkerreko subiranismoak herri honen etorkizunaren gainean duen ikuspegia hona ekartzeko. Eta hauxe da gure ikuspegiaren muina: gure ustez, eraldaketa nazional berri baterako garaia da. Herri honek inflexio puntu bat behar du, arnasberritze bat, inertzia hautsi eta norabidea finkatzea. Eta horrek eskatzen ditu herri-proiektu partekatu bat eta gobernantza eredu berri bat. Hori da gaur hemen azaltzera gatozena: zein den gaur hiru herrialdeotan kasik 350.000 euskal herritar ordezkatzeko dituen ezkerreko subiranismoaren etorkizuneko ikuspegia.

Porque estamos absolutamente convencidos y convencidas de que la situación global, el diagnóstico estructural del estado de nuestra nación y la dimensión y la complejidad de los retos sociales que afrontamos invitan a un ejercicio político urgente: construir las bases para un proyecto de país compartido y un modelo de gobernanza nuevo. Este momento histórico exige recobrar ambición nacional y pensar la acción política desde la óptica de una nueva transformación nacional y social.

1. ARO ALDAKETA

Garai nahasietan bizi gara: aldaketak hain dira handiak eta hain ari dira gertatzen azkar ezen aro aldaketa batean gaudela esan dezakegun. Europar hauteskundeetatik atera berri gara eta bada kezkatzeko motiborik hauteskundeok utzitako mapa politikoaren argitara. Eskuin muturraren gorakada errealitate gordina da mendebaldeko herrialdeetan. Gaur, eskuin mutur hori munduko potentzia ekonomiko nagusietako gobernuetara iristen ari da, Frantzia eta Estatu Batuetan aurki izango diren hauteskundeak ikuskizun. Beraz, fenomeno errealean aurrean gaude, zeinak agenda hirukoitza dakarren: eskubide murriztailea gizarte-talde zaurgarri eta azpiratuekiko, supremazista komunitate nazional minorizatuekiko eta negazionista krisi ekologikoarekiko. Eta dagoeneko gobernatzen ari den herrialdeetan ikusten ari gara zer egiteko kapazak diren, bereziki emakumeen erabakitze eskubidearen, sexu aniztasunaren edota pertsona arrazializatu zein migratuen bizitzetan. Honi aurre egiteko ezinbestekoak dira kontentzio fronteak, kalean zein instituzioetan, baina behar ditugu, aldi berean, eskubideetan aurrera egiten laguntzen diguten politikak, eskuin muturrari eskubide gehiagorekin egiten baitzaio aurre.

Europak eskuinerantz biratu du, eta kezka bizi dugu garai hau, arriskuez jabetzen baikara, historiak ikasgai franko utzi baitizkigu. Mehatxu hau populismo gisa izendatu du Europako establimientak. Terminoaren egokitasuna gorabehera, zera esan nahi dugu: el populismo es lo que ocurre cuando la clase política no es capaz de dar respuestas. Tal como apunta la reciente Declaración de Berlín auspiciada por el Foro por la Nueva Economía (mayo de 2024), “lo que se necesita es un nuevo consenso político que aborde los factores profundos de la desconfianza de la gente en lugar de centrarse simplemente en los síntomas”.

Zeren eta ohituegiak gaude analisi fenomenologiko eta soziologikoetara, eta gutxiago bizitzen ari garen gertaera eta joera larrien oinarrian dauden kausa politikoak aztertzeraz. Krisi klimatiko eta ekologikoaz dihardugu, eta badirudi ausazko fenomeno dela eta ez auzitan jarri beharreko garapen eredu baten ondorio zuzena; desberdintasun sozialak handitzen ari dira, baina ez dirudi kausa-efekturik dagoenik ekonomiaren finantzarizazioarekin, desarautzearekin, austeritatearekin; indibidualismoa gizarte antolamenduaren oinarriak erasaten ari da, irudi luke gainean tokatu zaigun fenomeno meteorologiko batez ari garela, baina ez al du horrek loturarik kontsumismo posesiboarekin edota bizitzaren eremu ia guztien merkantilizazioarekin?; bakardade ez-desiratuaren ondorio psikosozialak agenda publikora ekarri ditugu, buruko osasun arazoaren determinantez, aldiz, deus ez, merkatuaren eta indibiduoaren arteko ehundura komunitario guztiak sobera dituen sistema sozioekonomikoari eta ideologiari erreparatzeke.

Neoliberalismoaren porrota

Gaur globalizazio neoliberalaren porrota bizitzen ari gara. Los países occidentales todavía no se han recuperado de la crisis financiera de 2008 que supuso la implosión de la promesa del libre mercado iniciada por Margaret Thatcher y Ronald Reagan, a la que después se le ha sumado la crisis de la deuda soberana europea, una pandemia global, la vuelta de la guerra, un nuevo shock de precios de la energía, el retorno de la inflación, la subida de los tipos de interés y la emergencia climática.

Lo cierto es que el paradigma neoliberal, causante de la crisis sistémica que padecemos, ha marcado la política económica desde los años setenta bajo los principios de que la pérdida de ingresos derivada de la bajada de impuestos se compensaba con un aumento de la actividad, que reducir el papel del sector público era imprescindible para estimular el dinamismo de la economía y la asunción del dogma de la austeridad fiscal expansiva. Un marco asumido por buena parte del espectro político por activa o por pasiva, y no sólo por los sectores más conservadores. Y de aquellos polvos estos lodos, por utilizar un refrán en boga últimamente.

Gaur bizi dugun momentu ekonomikoaren diagnosi-elementu nagusia zera da: azken hamarraldietan hegemonikoa izan den paradigma ekonomikoaren porrotaren aurrean gaude, zeinak mendebaldeko sistema politikoen higadura ekarri duen, nagusiki errenta ertaineko langile klaseak sufritu duen pobretzearen ondorioz. Egoera honetan, kontsentsu neoliberalak hautsi egin da eta, geroz eta ahots gehiagok adierazten dutenez, politika ekonomiko berri bat martxan jarri beste aukerarik ez dago etorkizuna bermatuko badugu (gizarte berdintasuna, kolapso ekologikoa ekiditea, zaintzen demokratizazioa...), eta nahikoa ikerketa badago industria politika berria, lanpostu onak, mundu mailako gobernantza hobea edota klima politika modernoak guztiontzako nola diseinatu ebazteko.

Hobe genuke momentu ekonomikoa ondo irakurtzea, sartu baikara jada XXI. mende honen urte erabakigarrietan. Garai nahasi hauetan jokatu da herri honen etorkizuna, eta argitasuna behar da analisisian, azaleko azterketetan lokaztu edo lokartu gabe. Aro aldaketan gaude: badira hiru megafaktore datozen hogeitau urteetan gure herriaren paisaia ekonomiko, sozial eta kulturala erabat aldatuko dutenak: krisi klimatiko-ekologikoaren ondorioak, iraultza teknologikoa eta aldaketa soziodemografikoak. Eta hori guztia, testuinguru global zailean, mundua elkarrekiko menpekotasuna murriztu nahian dabiltzan bloke ekonomiko handi ondo berezietan banatu denean, Estatu Batuen eta Txinaren arteko 2.0 gerra hotz baten testuinguru geopolitikoan, eta potentzia nuklearren arteko talka zuzena baino ekar ezin dezakeen eskalatze militarren mehatxupean. Eta halako egoeran, Europar Batasuna autonomia estrategikorik gabe eta autonomia politikorik gabe ageri da, eta batasunaren oinarriak inoiz baino ahulago.

Ezin testuinguru globalari buruzko atal hau bukatu gerraren aldeko apologia egiten ari diren europar eliteei gure arbuio erabatekoa adierazi gabe. Zein da eskalatze militarrek egunez egun indartzen duen agertoki posiblea ez bada hirugarren mundu gerra eta horrek gizadiarentzat dakarren mehatxu existentziala? Nora garamatzazue? Nola irabazten da militarki potentzia nuklear baten kontrako guda ez bada planeta osoa suntsituko lukeen gerra termonuklear baten bidez? Gogorazpen bat egin nahi dugu berriro: Euskal Herriak ezetz esan zion OTANi, hori da Euskal Herriaren borondate demokratikoa kontrakoa frogatzen ez den bitartean. Herritarren hitzari errespetua zor zaio.

2. EUSKAL HERRIGINTZAREN EGOERA

Eta nola dago gure herria eta euskal herrigintza halako testuinguru historikoan? Ezinbestekoa zaigu diagnosia egitea, ezin baitaiteke herri-proiekturik pentsatu, hain beharrezkoa dugun etorkizun ikuspegia garatu, gure herriaren berdintasun, ongizate eta garapen adierazle nagusien egiturazko azterketan oinarrituriko analisi zintzo eta orekaturik gabe. Eta honakoa da gure begirada: gure herriaren metabolismo komunitarioa ahultzen ari da, inertziak mugitzen gaitu eta ez dugu jakin etorkizuna behar zen adina prestatzen.

Botilak ura galtzen du

Botilari ura dariola azaltzen duten hainbat adibide jarraian:

El sistema comunicativo vasco: La irrupción de la digitalización y el uso generalizado de los smartphones ha producido un debilitamiento muy acusado del sistema comunicativo vasco en los últimos 10-15 años. Hoy los y las jóvenes vascas están desertando de los medios de comunicación tradicionales con arraigo en el país para sumergirse en prácticas comunicativas de la red global. Además, el espacio comunicativo vasco se está diluyendo en el español: el 70 % de los y las jóvenes de entre 14-19 años no consume ningún medio de comunicación tradicional con sede en Euskal Herria. ¿Cómo se socializarán las nuevas generaciones en términos culturales, lingüísticos, políticos o en cuanto a sistema de valores en estas condiciones? Hoy la supervivencia misma de todos los medios de comunicación comunitarios vascos sin excepción está en entredicho en el corto plazo, con el consiguiente riesgo para la salvaguarda de la pluralidad política en tiempos en los que serán las grandes plataformas tecnológicas las que determinen por medio de los algoritmos qué se considera verdad.

Euskara: Euskararen komunitatearen egoerari erreparatuta zera esan dezakegu: azken 20 urteotan ahuldu egin da indarberritze-bulkada, datuek geldotze-aro batean sartu garela erakusten dute. Horretan eragin dute, besteak beste, mundu globalizatuko aldaketa ekonomiko, teknologiko, sozial eta kultural indartsuek eta Euskal Herriko demografian, jaiotze zein migrazio fluxuetan, izan diren aldaketek. Pentsatzekoa da joera horiek areagotu egin daitezkeela etorkizun hurbilean; horrek ez du erraztuko hizkuntzaren indarberritzean aurrera egitea. Honako argi gorriak identifikatzen dira: arnaguneen ahultzea, kulturgintzaren erreferentzialtasunaren galera, telebistaren gainbehera, kontsumoaren fragmentazioa eta erabilera-kurbaren estankamendua.

Egoera honetan, hizkuntza gaitasunen eta motibazio sistemaren garapenean urratsik eman gabe erabilera kurbak ez du gorantz egingo, are, beherantzko joerari

eustea zaila izango da; euskararen kontrako oldarraldi politiko-judiziala egiturazkoa da eta 1982ko kontsentsuak auzitan jartzera iritsi da; eta mundua zeharo aldatu da, XX. mendeko hizkuntza politiketako askok ez digute XXI. mendean balio.

Datu esanguratsu bat gure kultur sistema ahultzen ari dela adierazten duena: 2021/22 urteetan euskarazko liburuen salmentak % 7.9 egin zuten behera, gaztelera eta ingelesezkoenak % 1.3 eta % 3.8 gora egin zuten bitartean. 2022/23 urteetan jaitsiera % 3.5ekoa izan zen, gaztelera eta ingelesezkoek % 3.6 eta % 9.1 gora egin zuten bitartean. Eta ez dago jaitsiera hau azaltzen duen arrazoi komertzialik.

Industria: A lo largo de los últimos años hemos asistido a una progresiva pérdida de capacidad de decisión sobre nuestro tejido industrial como consecuencia de la entrada de fondos de inversión y la falta de relevo en empresas familiares. Estamos perdiendo el arraigo de importantes empresas tractoras y se está produciendo una creciente venta de pymes vascas. Desde la salida de la crisis de los 90 no se han realizado nuevas apuestas industriales estratégicas, y se perciben importantes amenazas para la reproducción de un tejido industrial con excesivo peso del sector de la automoción.

Autogobierno: Con respecto al autogobierno, abordamos el debate sobre un nuevo estatus jurídico-político (después de tres legislaturas dando vueltas en una rotonda) no sólo con la rémora del incumplimiento del mismo durante más de cuatro décadas sino, especialmente, desde la enorme devaluación sufrida en sus contenidos por la acción del legislativo español y su brazo jurídico el Tribunal Constitucional. La deformación total de las competencias de carácter exclusivo o “forales” a través de la acción del Estado ha devaluado el ya de por sí insuficiente contenido estatutario hasta dejarlo mutilado y lastrado estratégicamente.

Inertzia kudeatu da

Azken hamarraldietan jaun eta jabe izan den hegemonia neoliberal bertako gobernuen pentsamendu ekonomikoan iragazi da. Edo, gutxien-gutxienik onartu beharko genuke korronteak eraman gaitzan utzi dugula, inertzia kudeatu dela. Euskaltel kasua paradigmaticoa da: 90. hamarraldian Eusko Jaurlaritzak zuntz optikoaren azpiegituran inbertitu zuen, azpiegitura estrategiko baten gaineko kontrol publiko eta soziala bermatuz Aurrezki Kutxekin batera. Mende honetako iragan hamarraldian saltzea erabaki zuen, merke saldu ere. Zer da urte horietan aldatu zena gobernu alderdien pentsamendu ekonomikoan?

Así se expresó la Consejera de Desarrollo Económico, Sostenibilidad y Medio Ambiente Arantxa Tapia el 11 de abril de 2021: “Se impulsaron proyectos estratégicos en telecomunicaciones (Euskaltel), aeronáutica (Aernnova) y energías renovables

(Gamesa) (podríamos añadir más: Ibermática o Eólicas de Euskadi, por ejemplo). Después, las tres volaron solas. Nuestro papel es el de iniciar nuevos sectores. No vivimos en un país comunista, el Gobierno no ha de ser el propietario de esas firmas”. El pensamiento económico que expresan esas palabras tiene mucho de ese neoliberalismo cuyo fracaso era tan evidente años antes. Porque mientras tanto el gobierno francés, de la mano de Emmanuel Macron, publicaba el 100 % de la mayor empresa energética de Francia.

Las consecuencias de seguir la corriente neoliberal también se aprecian en la situación actual del mercado inmobiliario con los precios de la vivienda disparados y con una oferta de alquiler prácticamente inexistente. O en la apuesta desafortunada por el cemento y el asfalto: ha habido periodos donde sistemáticamente se han destinado más inversiones a carreteras que a I+D. Por ejemplo, entre 2007 y 2014, las instituciones de Araba, Bizkaia y Gipuzkoa destinaron 2.538 millones de euros a carreteras y 2.409 millones a innovación. Baita pribatizazio politiketan ere: adinekoentzako egoitza zentroen kasuan, adibidez, azken hamarraldietan 280 zentro ireki dira, horietatik 80 bakarrik titulartasun publikokoak. Pribatizazioan oinarritu da Gizarte Zerbitzuen Euskal Sistemaren hedapena.

Inertzia honek XX. mendearen bigarren erdialdean abiatu zen eraldaketa prozesuaren muinean izan zen zentzu komunitarioa lausotu digula esango genuke, eta herrigintza prozesu emankorrak abiarazi zituzten funtsezko galderen erantzunak bidean gelditu direla: Zein da euskal irrati telebistaren funtzio soziala? Zer unibertsitate eredu nahi dugu? Zer da Euskal Herriak mundura proiektatu behar duena? Zein kultur politika behar dugu? Nolako sektore teknologikoa eratu genezake? Zer egin Borondatezko Gizarte Aurreikuspeneko Erakundeekin?

Ez dugu jakin etorkizuna behar zen adina prestatzen

Eta hona hemen, gure ustez, argigarriak diren zenbait adibide:

Trantsizio energetikoa: Euskal Herriak zaugarritasun faktore inportanteak ageri ditu aro aldaketa honetan. Gaur egun, 2024ko hasieran, trantsizio energetikoari dagokionez, blokeo egoeran aurkitzen gara: hamarraldi bat galdu da estrategia bat osatzeko, eta ondorioz, ez dugu energia berriztagarrien hedapena antolatzen Lurralde Plan Sektorialik (LPS). 2019. urtean onartu zen Legebiltzar honetan Jasangarritasun Energetikoaren Legea, ordukoa da Gobernuaren konpromisoa bi urteko epean, 2021erako, LPS berri bat onartzeko. Bien bitartean, onartze-prozesuan dagoen LPS berriak hurrengo 20 urteetarako ordenatu nahi duena baino potentzia berriztagarri gehiago tramitatzen ari da dagoeneko. Trantsizio energetikoa prozesu kritikoa da, eta une honetan blokeo egoeran dago.

Lehen sektorea: Hoy el primer sector está en una situación crítica: condiciones de vida y trabajo que no son dignas, dependencia respecto a las industrias y los mercados, falta de relevo... Un baserritarra, sin subvención, cobra de media 5 euro/hora y con subvención, 7 euro/hora. El nivel de renta de los baserritarras es un 49 % más bajo que la renta media vasca. Además, cada vez se dispone de menos tierra para usos agrícolas: el año 1990 había 255.385 hectáreas, en 2009, 190.385, y en 2020, 180.196, pero el tamaño de las explotaciones ha aumentado un 38,4 % desde 2009 a 2020: la tierra se distribuye cada vez entre menos manos. Todo ello ha llevado a una considerable reducción del número de personas agricultoras durante las últimas décadas. En las tres últimas se ha vaciado un tercio de los caseríos. En la actualidad únicamente un 4 % de las personas titulares tiene menos de 35 años. El futuro del primer sector de Euskal Herria se juega en los siguientes años. Creemos, sinceramente, que se podía haber hecho mucho más.

Zaintza: Gizarte Zerbitzuen Legeak aurreikusten zuen Gizarte Zerbitzuen Sistema osatzeko helburua ez betetzeaz gain, lurraldeen arteko eta lurraldeen barruko desorekak eta desberdintasunak, eta ondorioz pertsonen artekoak, murriztu beharrean areagotu egin dira azken hamarraldian. Jaurlaritzak aspaldi egin zion uko legeak ematen dizkion eskumenei, eta hala, lurralde historiko eta udalerrri bakoitzak ematen dituen zaintza erantzunak oso desberdinak dira, baita, zenbait kasutan, kontraesankorrak ere. Ez dugu gizarte zerbitzuen sistema bat, hiru sistema ditugu. Ondorioz, Gizarte Zerbitzuetarako onartua dugun eskubideari dagokionean, ez da aukera berdintasun printzipioa betetzen, eta beraz, herritarrak beren bizitokiaren arabera diskriminatzen dituen Gizarte Zerbitzuen Sistema bat da gurea.

Podríamos hablar de Osakidetza o la situación del mercado inmobiliario, temas que, en los últimos meses, afortunadamente, han cobrado la relevancia que merecen en el debate público. Hoy todos y todas reconocemos que en Osakidetza tenemos una situación que hay que revertir y que con la vivienda tenemos un auténtico problema. Algo hemos avanzado.

No querría perder la ocasión para decir que creo, sinceramente, que llegamos a un momento de tensionamiento del sistema educativo, consecuencia de factores tan complejos de gestionar como la bajada de la natalidad, el aumento de los flujos migratorios o la introducción de la digitalización, con muchísimo tiempo perdido. Cuestiones todas ellas condicionadas, además, por la falta de competencias políticas de nuestras instituciones en materias claves de esas realidades sectoriales.

Gure herriaren egoeraren diagnosiak honako ondiora garamatza: eraldaketa nazional berri baten beharrean gaude, zeina atzeraezina zaigun. Horretarako, beharrezkoa zaigu gutxieneko osagai komunak izango dituen herri-proiektua osatzea zein herri-proiektu horren garapenak eskatzen duen gobernantza berria

definitzea. Hoy toca hacerse cargo del momento y del país, y eso significa trascender la política partidista y formular un proyecto nacional desde unas bases compartidas. Somos una pequeña nación ante un futuro incierto. Nos tenemos que dotar de un proyecto de país y una gobernanza que nos dé estabilidad, que nos permita poner en marcha políticas públicas consistentes y coherentes en el tiempo, de tal forma que podamos avanzar como pueblo en función de nuestras capacidades y posibilidades.

Euskal Herriak, XX. mendean, modernizazio betean, eutsi egin zion bere tradizio komunitarioari eta gai izan ginen nazio eraikuntza prozesu modernoari ekiteko, herrigintza prozesu emankorrak martxan jarri eta ongizate sistema eraginkor bat eraikitzeko. Gaur, XXI. mendearen urte erabakigarriotan, eraldaketa nazional berri batek eskatzen duen lidergoa behar dugu, eraldaketari zentzua eta norabidea emango diona, pertsonak, proiektuak eta erakundeak konektatzeko gaitasuna izango duena, esperimintatzeko ausardiak gidatuko duena, eraldaketa disruptiboak bultzatzeko anbizioa izango duena eta elkartegintza eta auzolana hauspotuko dituen.

Hoy un ejercicio de realismo, responsabilidad y eficacia política exige (i) recobrar la ambición nacional y pensar la acción política desde la óptica de una nueva transformación nacional; (ii) aceptar que esa transformación debe de ser acordada y guiada de manera cooperativa por el conjunto de nuestra sociedad, de sus agentes sociales, económicos, académicos, políticos y culturales; y (iii) tener muy claro que la potencialidad y fuerza transformadora de la propia sociedad vasca es la única garantía de éxito.

3. HERRI-PROIEKTUA

Legebiltzar honetan adierazten da Araba, Bizkaia eta Gipuzkoako euskal herritarren borondate demokratikoa. Eta badira bi gehiengo oso argi, inoiz baino argiago adierazten direnak. Hain zuzen ere, Legebiltzar honen historian inoiz ez dira bi gehiengo horiek hain modu argian adierazi aldi berean: Legebiltzar hau gehiengoz abertzalea/subiranista da, esan nahi baita, Legebiltzar honetako gehiengo oso zabal batek, %73ak zehazki, defendatzen du Euskal Herria nazioa dela eta erabakitze eskubidea dagokiola. Inoiz izan den gehiengo zabalena. Eta aldi berean, bada gehiengo oso bat ere bere burua ezkerrekotzat duena. Esan bezala, inoiz ez dira bi gehiengo hauek hain zabalak izan aldi berean Legebiltzar honen historian.

Esta realidad parlamentaria reflejo de la voluntad democrática expresada en las urnas pone en evidencia que los tres territorios históricos son mayoritariamente soberanistas e igualmente progresistas: existen mayorías que reclaman avances en términos sociales de carácter igualitarista y mayores cotas de autogobierno para profundizar en la construcción de una nación solidaria abierta a nuestro entorno y conectada a un contexto mundial absolutamente globalizado. Es por ello que el desarrollo social de este país se articula sobre dos ejes: el eje social (progresista-igualitarista) y el eje nacional (abertzale-soberanista); la pulsión social y nacional que traccionan la construcción comunitaria de nuestro país.

Eta uste dut, ikuspegi demokratiko batetik, bi gehiengo argi horiei ezin zaiela muzin egin, mandatu herritarra adierazten baitute. Eta beraz, ezin dezakegula jarraitu herri honen aspirazio nazionalak atzentzen, lausotzen, kamusten. Eta ezin dezakegula jarraitu herri gisa gizarte berdinzaleago eta iraunkorragoa sortzeko dauzkagun aukerei uko egiten. Euskal gizarteak modu demokratikoan gehiengoz adierazten dituen desirak itotzea litzateke hori, mandatu herritarra alderdi politikoen epe motzeko interesen galbahetik pasatzea; eta batez ere, herri honen potentzial eraldatzailea itotzea.

Eta bigarrenik, gehiengo horiek ez dira antagonikoak eta ezin dira elkarren aurka jarri, ez bada burujabetzaren kontzeptio erreakzionario batetik zeina gure herrian inexistentea den. Gaurko munduan, burujabetza gizarte kohesionatuagoak, berdinzaleagoak eta autoaskiangoak (ondorioz iraunkorragoak) sortzeko bitartekoa da. Hoy, ante el fracaso de la globalización neoliberal y la manera en que esta ha llevado al debilitamiento del poder público, en un mundo dominado por los poderes oligárquicos, la reivindicación de la soberanía representa la reafirmación de la democracia. Y, hoy, en una época de desarraigo y crisis identitaria en la que el ansia de pertenencia se manifiesta con la misma fuerza que el ansia de seguridad material, la identidad comunitaria, el sentido de pertenencia a una comunidad abierta y solidaria, es el ingrediente base de cualquier proceso de transformación.

Por lo tanto, hoy, más que nunca, el eje social y el eje nacional son las dos caras de una misma moneda.

Hoy, reiteramos, toca hacerse cargo del momento y del país, lo que requiere disponer toda nuestra capacidad política al servicio de este objetivo. Lehenengo aberria eta gero alderdia; edo aberria beti, beti alderdiaren oso gainetik. Hoy, EH Bildu propone lo que entendemos son los mimbres para un proyecto de país compartido: un suelo común, seis espacios de encuentro, cinco ámbitos donde tenemos que ganar condiciones materiales y las bases para un nuevo estatus político que nos dote de las herramientas jurídico-políticas necesarias, dando cauce a la voluntad mayoritaria de los agentes institucionales y sociales de los tres territorios.

3.1. LURZORU PARTEKATUA: BI OINARRI

Herri-proiektu bat osatzeak behartzen gaitu lurzoru partekatu bat zedarritzera, oinarri partekatuak ezartzera. Eta uste dut badirela bi oinarri Legebiltzar honetako bi gehiengoek parteka ditzaketanak baldin eta garai historiko honen gaineko kontzientzia argia badaukagu guztiok ere. Datozen urteetarako herri-proiektu bati sendotasuna eman diezaioketen bi oinarri proposatzera ausartzen gara gaur hemen. Lehena: bat egiten al dugu Legebiltzar honetan ordezkaritza dugun tradizio politiko desberdinok baieztatzean badela Euskal Herria deritzogun herri bat nazioa dena? Onartzen al dugu Euskal Herriak, bere osotasunean, errealitate nazional propioa osatzen duela? ¿Podemos establecer como primer pilar sobre el que construir un proyecto de país el hecho de que el pueblo vasco manifiesta una identidad nacional diferenciada que debe ser reconocida y respetada a todos sus efectos, y que la construcción de esa nación no es un proceso excluyente sino la oportunidad de tejer una comunidad inclusiva y solidaria que cuide de sus conciudadanas y ampare sus derechos?

Bigarrena: ¿Podemos convenir las diferentes tradiciones políticas presentes en este Parlamento, ahora que el consenso neoliberal se ha roto y se recupera una concepción activa del papel del Estado, en que existe suficiente experiencia acumulada (en las últimas dos décadas, sin ir más lejos) como para afirmar que es imperativo superar las políticas neoliberales si realmente queremos garantizar la cohesión social y transitar hacia formas de organización social que quepan dentro de los límites biofísicos del planeta?

Es decir, que, tal como apunta la Declaración de Berlín del Foro por la Nueva Economía, el mercado por sí solo no detendrá el cambio climático ni conducirá a una distribución menos desigual de la riqueza; que reducir los impuestos a las empresas y a los ricos como medio para estimular la inversión empresarial a corto plazo y beneficiar a la sociedad en general a largo plazo, el llamado efecto derrame,

ha fracasado; que debemos concebir el sector público como una entidad activa y dinámica (y ya no puramente regulativa o disciplinaria como en la era neoliberal) que subordine el funcionamiento del mercado a propósitos de interés público o social, proyectando, para ello, una dirección para el desarrollo económico y la innovación tecnológica, asumiendo un papel proactivo, dinamizando la economía de tal manera que instituciones y empresas sean co-creadoras de mercado, compartiendo riesgos pero también beneficios.

Beraz, honatx proposamena: Legebiltzar honetan adierazten diren bi gehiengo handiak, hiru herrialde hauetako euskal gizartearen bi ardatz egituratzaileak, bietako bat ere gutxitu edo erlatibizatu gabe, eta elkarren kontra jaurti beharrean, artikula ditzagun honako bi oinarriak partekatuz: naziogintza garaikidea eta politika ekonomiko postneoliberalak. Horixe da, gure ustez, etorkizuneko herri-proiektu bati sendotasuna eta egonkortasuna eman diezaiokeen lurzoru partekatua.

3.2. SEI ELKARGUNE HERRI-ERRONKAK DEFINITZEKO

Lurzoru horren gainean eraiki daiteke proiektu partekatu bat non elkarguneak identifikatu ditzakegun. Badakizue, hauxe izan da gure ahalegina hauteskunde kanpainan: gure arteko desberdintasunak egon badaude, agerikoak dira. Normala da, ezin du bestela izan, hori da demokrazia hain zuzen ere: desberdintasunaren eta gatazkaren kudeaketa. Baina herri txiki bat gara, itsaso zabalean, gure neurritik oso gora harrotzen diren olatuek astindutako uretan. Egin dezagun ahalegina diferentziaz gain adosguneak topatzeko, elkarguneak bilatzeko.

Herri hau, eta zehazki hiru lurralde historikook ezin daitezke gehiengo osoz gobernatu, baina ezta oinarri sendoen gainean eraikitzen ez diren koalizioen bidez ere. Herri honek egonkortasuna behar du, bai. Egonkortasuna, herri-eraikuntza denboran mantentzen diren politika publiko koherenteekin baino ez baitaiteke gauzatu. Ez dago herri-eraikuntzarik ipar adosturik gabe, norabide partekaturik gabe. Ez dago egonkortasunik herri-erronka nagusien gaineko norabide estrategiko argirik gabe, eta, herri hau plurala den neurrian, norabide estrategiko horien zehaztapena partekatua izan behar da neurri handian, halabeharrez. Kontrara ez dago egonkortasun emankorrik.

La única fuente de estabilidad, entendida esta como una estabilidad transformadora, es decir aquella que permite condiciones suficientes para desarrollar procesos transformadores, es la articulación de consensos fundamentales sobre un proyecto de país. Es nuestro deber empeñarnos en la búsqueda constante de elementos comunes que nos permitan construir una base sólida para un proyecto de país compartido. Por ello, hoy proponemos seis espacios de encuentro o colaboración, junto con la definición de 25 retos de país para la próxima década.

Jarraian, sei elkargune proposatuko ditugu eta horietako bakoitzean datozen hamarraldirako ikusten ditugun herri-erronkak definituko ditugu. Honako elkargune hauek proposatzen ditugu: (i) Burujabetza estrategikoa irabazi, herri gisako autosufizientzia emendatze aldera; (ii) ongizate egiturak eraldatu, errealitate soziodemografiko berrian gizarte berdintasuna bermatzeko helburuz; (iii) aztarna ekologikoa jaitsi, krisi ekologikoaren testuinguru historikoan geure ardurak har ditzagun; (iv) hezkuntza sistema berritu, gure herri-eraikuntzaren zutabe nagusietakoa dena; (v) identitate komunitarioa sendotu, zeina funtsezkoa zaigun edozelako gizarte eraldaketari berme nahikoz heltzeko; eta (vi) segurtasun eredu propioa sortu, joera autoritarioen aurrean giza eskubideen errespetua gailendu dadin.

Banan-banan joango naiz gure ustez gakoak diren herri-erronkak eta hauei lotutako proiektuak azaltzen, beti ere denborak uzten didan zehaztasun mailarekin:

Subiranotasun estrategikoa irabazi: autosufizientzia

Bere burua gobernatu nahi duen edozein herrik burujabetza formala behar du. Baina, burujabetza formalarekin batera, burujabetza materiala ezinbesteko osagaia da bizi baldintza duinak garatzeko oinarrizkoak diren hainbat esparru estrategikoetan. Zentzu honetan, gure burua etorkizunari begira prestatzeko premia handia dugu. Gure elikadura edo energia sistemak, industria eta, oro har, ehun produktiboa edo finantza sistema testuinguru ezegonkorrera egokitzea gakoa da.

Testuinguru historiko honetan, garrantzia berezia hartzen du, beraz, subiranotasun estrategikoaren kontzeptuak: oinarrizko prozesu sozioekonomikoetan ahalik eta autosufizientzia handiena izatea, fenomeno globalen aurrean erresilientzia irabazteko. Euskal Herriak urgentziaz egin behar du hausnarketa estrategiko bat: nola egin aurrera elikadura autosufizientzian nazioarteko merkatuen eragin erabakigarriaren menpekotasunetik aldendu eta gertuko elikadura osasuntsu bat izateko, nola hasi iraultzen egun dugun kanpoko energia iturri kutsakorrekiko menpekotasun itzela, nola errotu industria ehuna gure lurraldean eta nola eraldatu ehun hori paradigma ekonomiko berri batera egokitu dadin.

Elikadura sistemari dagokionez, honako herri-erronkak proposatzen ditugu:

HE1: 2030erako premiazko elikagaien autohornikuntza maila % 50era igotzea. Horretarako, elikadura beharrak aztertu eta horren arabera ekoizpena antolatzen estrategiak egoki bat diseinatu; Arrantza Iraunkorrerako Trantsizio Plana ondu, artisauzko eta baxurako arrantza sustatzeko kuotak berreskuratuz eta bertako espezieak transformatzeko lau zentro sortuz; elikagaiak prozesatu eta banatzeko

20 zentro martxan jarri; lurralde bakoitzeko hiltegi publiko-komunitario bat ezarri; 100.000 menu agroekologiko emateko behar beste sukalde “zentral” antolatu eskualdeka; gutxienez 100 ikastetxetan sukalde propioa eraiki; tokiko elikagaien salmenta eta banaketa sare bateratu publiko-komunitarioa martxan jarri; tokiko azoken kopurua eta maiztasuna handitu.

HE2: Lehen sektoreko erretiro bakoitzeko erreleboa bermatzea. Horretarako, Landa Garapen Elkartea guztietan erreleborako berariazko protokoloa, baliabide egokiak eta plangintza ezarri; ordezkapenak eta errelebo programetan parte hartzeko formakuntza eta enplegu planak Lanbiderekin elkarlanean; lehen sektoreko babes erregimenaren baldintzak gainontzekoekin parekatu, besteak beste baja eskubidea, lan-orduak, oporrak, eta abar; baserritarrei errenta duinak (1400 euro) eta jubilazio duinak (1080 euro) bermatu; Bidezko prezioen Itun Soziala, Elikadura Kontseilua eta Tokiko Elikadura Kontseiluen sarea sortu; Elikadura Katearen Jardunbide egokiak ikuskatzeko eta bermatzeko baliabideak indartu; nekazal lur funts publikoak sustatu nekazari berrien eskura jarriz (emakume eta gazteak); ustiattegietan produktuen transformazioa egiteko baldintza sanitarioak malgotu; jarduerari lotutako hezkuntza eskaintza berrikusi eta sarrera berriak lortzeko formakuntza sustatu, gazteengan eta emakumeengan arreta berezia jarriz; diru laguntzen irizpideak berrikusi ustiategi txiki eta jasagarriak babesteko (emakume eta gazteak).

Energiari dagokionez:

HE3: Kanpoko energiarekiko menpekotasuna % 70era murriztea datozen zortzi urteetan. Horretarako, 3000 MW berriztagarri instalatu, lurraldea modu orekatuan ordenatzen duen Lurralde Plan Sektoriala onartuz, udalerrri bakoitzeko gutxienez komunitate energetiko bat sortuz, eskualdekako energia bulegoak irekiz, trantsizio funtsa energia berriztagarrien hedapenera bideratuz, aurrezpena energia berriztagarrietara bideratuz, eraikinen % 25ean plaka fotovoltaikoak instalatuz, % 100ean publikoak diren eskala handiko bost proiektu berriztagarri martxan jarriz; energia kontsumoa % 15ean murriztu, klima legea garatuz (eraginkortasun dekretua), bero-ponpak hedatuz (100.000), 500 ikastetxeetan 50/50 programa aurrera eramanez, eraikin publiko berriak klimatikoki neutroak eraikiz, zabortegira eta erraustera doan zabor kopurua % 80an murriztuz; energia fosilen erabilera % 60ra jaitsi, nekazaritza ekologikoa % 25ean gehituz, gertuko ekoizpeneko 100.000 menu ekologiko eskainiz zentro publikoetan (ikastetxeak, ospitaleak, adinekoen egoitzak eta abar), lan-bidaien % 50 garraio publikoan egiteko bermeak ipiniz, sektore klabeen deskarbonizazioa/elektifikazioa bultzatuz, aldirikoak indartuz (eta Araban aldiriko zerbitzua martxan ipiniz), garraio publikoaren deskontuak igoz eta progresibitate irizpideak bermatuz, auto elektrikoak parke osoaren % 25 izateko neurriak sustatuz.

Industriari dagokionez:

HE4: Gure industriaren posizionamendua hobetzea honako helburuak finkatuz:

- Industriako ekoizpen sarea berreskuratzea eta balio erantsi gordina BPGaren % 25 izatea lortzeko bideari ekitea. Balio erantsi altuko zerbitzu aurreratuekin batera BPGaren % 45eko langara iristea.
- Maila teknologiko ertain-altuko eta altuko esportazioak 10 puntu gehitzea, esportazio guztien % 64raino. Maila teknologiko altuko esportazioen kasuan, % 5eko muga gainditzea.
- Teknologian eta ezagutzan intentsiboak diren sektoreetako enplegu portzentaiari dagokionez, Europako eskualdeko rankingean 10 posizio berreskuratzea (gaur egun, 84. posizioa).
- BPGaren % 3a inbertitzea I+G+b-an (gaur egun, 2023rako % 2,02 dela kalkulatzeko da).
- Sektore publikoak I+G-n egiten duen ahalegina bikoiztea, BPGaren % 0,30 lortu arte (gaur egun, BPGaren % 0,15).
- Legealdian 150 egitasmo produktibo estrategiko diseinatu eta gauzapean prozesuan ezartzea.

Para ello, habilitar y reforzar una política de ayudas y/o actuaciones en empresas con dificultades, inclusión de cláusulas sociales y medioambientales en las compras y licitaciones, y subvenciones condicionadas, instrumentos de control en subvenciones para emprendimiento empresarial y tecnológico, programa de contratación pública (compra pública estratégica), reorientación del presupuesto público hacia el fortalecimiento de inversiones productivas, decrecimiento de las inversiones en infraestructuras viarias, seguimiento y diálogo continuado con todas las empresas medianas-grandes (250), reflexión y evaluación de las políticas de clúster, extender prácticas cooperativas (prácticas e innovaciones organizativas) entre empresas tractoras y suministradoras, fortalecimiento de campeones ocultos (referencia Landers alemanes), implicar a las Agencias de Desarrollo Comarcales en las políticas industriales autonómicas, redes y prácticas colaborativas entre empresas (innovación, articulación comercial, comercialización), afrontar las debilidades de las empresas pequeñas de manera individual (acompañamiento de 1.200 empresas entre 10 y 50 trabajadores).

HE5: Gure industria ehunaren erabaki zentroak mantendu eta hobetzea eta lurraldearekiko erantzukizuna gehitzea. Para ello, alcanzar un consenso sobre el carácter de interés general del impulso del acceso de los y las trabajadoras a la participación en la gestión y en el capital de la empresa (propuesta de modificación normativa fiscal, impulsos legales, impulsos financieros), impulso de la innovación social en la gestión empresarial con modelos de gobernanza más eficaces y

participativos (incorporar el Modelo de Gestión Avanzada de Euskalit o similares en 1.000 empresas), impulsar planes de igualdad de género, impulsar presencia del euskara, creación de una asociación o similar para la implantación de este modelo.

Para acometer con éxito los retos relacionados con la industria es necesario un incremento de las capacidades públicas y la articulación de nuestro músculo financiero público-social. Para ello, se identifica la necesidad de crear las siguientes estructuras: un centro de Prospectiva Económica, un Instituto para el Emprendimiento Público, un Observatorio de Política Industrial independiente, un Consejo Asesor para el Diseño de la Política Industrial (instituciones, SPRI, clústeres, Innobasque, asociaciones empresariales, sindicatos, asociaciones cooperativas, universidades, agencias de desarrollo comarcales...) y un Fondo Soberano de Inversión Estratégica (entre 1.800 y 2.500 millones de euros y movilizar como mínimo un 85 % en proyectos de inversiones estratégicas y actuaciones de arraigo).

Así mismo, también se requiere de un mayor impulso a la innovación y la tecnología. Para ello, es necesario definir la estrategia tecnológica a medio y largo plazo (más financiación basal y menos a proyectos), planificación estratégica para atraer a las mujeres a estudios del ámbito STEM, desarrollo de tecnologías clave e infraestructuras (core y soporte), duplicar el grado de inserción de las tecnologías asociadas a la 'Industria 4.0' hasta un 25 % de las empresas en el caso de las tecnologías vinculadas al Big Data, la fabricación aditiva, la simulación y la robótica y hasta un 30 % de las empresas en el caso de las tecnologías vinculadas a la inteligencia artificial, la realidad aumentada, los ciberistemas físicos y los gemelos digitales.

Ongizate egiturak eraldatu: berdintasuna

La nueva realidad demográfica, los cambios que se están produciendo en el mercado laboral así como la incertidumbre económica que estamos viviendo, nos obligan a repensar nuestras estructuras de bienestar; garantizando un sistema sanitario público, transformando los servicios sociales hacia un sistema de cuidados público-comunitario, actualizando los mecanismos de protección social y tomando medidas estructurales para garantizar el derecho subjetivo a la vivienda.

La pandemia ha dejado al descubierto unos sistemas sanitarios debilitados y con problemas estructurales para adaptarse a una situación excepcional. Lo que está en juego en estos momentos es si se ahondará en la dirección actual de claro retroceso en la prestación de un servicio de calidad (más que evidente en el caso de la atención primaria) o se retomará la apuesta por un sistema sanitario público de calidad con una atención primaria como base fundamental del propio sistema.

Así mismo, este momento exige la redefinición de los servicios sociales,

denominados el cuarto pilar del estado de bienestar. El sistema de servicios sociales que fue diseñado para una realidad sociodemográfica tan diferente a la actual requiere de una revisión estructural: una nueva conceptualización, que reconozca los trabajados de cuidado, los colectivice y los dignifique, sacando al ámbito de lo monetizado muchas tareas que hoy desempeñan las mujeres en las esferas invisibles de la economía, lo cual serviría, además, como fuente de generación de empleo y de dinamización de la economía, más aún en tiempos de crisis.

Zeren eta zaintzaren gaineko eztabaidak erdigunekoa behar du, mugimendu feministak aldarrikatzen duen eran. Izan ere, zaintzak desberdintasun sozialen eta genero desberdintasunen iturri dira. Milaka emakumek, familien barruan edo etxeko enpleguaren bidez, modu ikusezinean burutzen dituzte zaintza lanak. Ondorioz, zaintzek askotariko ondorioak dituzte zaintza horiek egiten dituztenen oraingo eta etorkizuneko bizitzetan: orainaldian beren burua zaintzea sakrifikatzen hasi eta ordaindu gabeko lan bat egiteagatik etorkizuneko zigor eta mendekotasun ekonomikora. Gainera, zaintza lanen merkantilizazioa milaka emakumeren lan prekarietatearen kontura ari da sostengatzen ekonomikoki zein sozialki. Zaintza beharrak Araba, Bizkaia eta Gipuzkoan milaka emakumeren (erdi) esplotazioaren bitartez ari dira ebazten, erakundeetan zein etxeetan.

HE6: Biztanleriaren osasun egoera aztertzen duen hurrengo euskal osasun inkestan (2028) oraingo joera negatiboa iraultzea. Horretarako, osasun profesional gabeziari egiturazko erantzuna eman; lehen arretan longitudinalitatea bermatu; maila lokalean zaintza komunitarioa egikaritzeko lehen arreta, gizarte zerbitzuak, kirol zerbitzuak eta herritarrak artikulatu orientazio zerbitzuen bidez; hiru lurraldeetan osasun mentaleko sare publiko eredu bera eta bakarra egituratu; itxarote zerrendak murriztu eta herritarren eskura jarri; osasun determinanteengan eragiteko politikak diseinatu eta garatu; Emergentziak ESIA azpidimentsionamendutik atera eta bere kudeaketa hobetu; eskualdeetako zerbitzu zorroa definitu eta bermatu; pribatizatutako zerbitzuak progresiboki publikatu (etxez etxeko zerbitzua, biltegiak, garbiketa, informatika, OBE-SVB); herritarrak Osakidetzako gobernantzaren parte bilakatu; osasun zaintza, sustapen eta artapenean periferian dauden herritarrak integratu sistemako maila eta baliabide guztietan; 2020/24 Osasun Sailak sorturiko auziak/gatazkak konpondu; Osasun Sistema Publikoaren funtzionamendu egoki eta gaurkoturako euskarri informatiko, digitalizazio eta adimen artifizialean estrategia diseinatu eta abian jarri; osasun alorrean emergenteak diren tratamenduetan atzean ez geratzeko ikerketak bultzatu, ikerketarako denbora eta baliabideak bermatzeko politikak lehen lerrora ekarri.

HE7: Zaintza duin eta unibertsalerako eskubidea bermatuko duen erakundetze berri bat abian jartzea. Horretarako, gizarte zerbitzuen ardura izango duen erakundetze berria antolatzea, zaintza eta babes beharraren aurrean, herritarren erreferentzia

publikoa egikaritzeko asmoa gorpuztuko duena eta zaintzen unibertsalizazioa eta aukera askea bermatuko duen lege berri batean gauzatuko dena; zaintzara zuzendutako prestazio ekonomikoak eta zerbitzuak birdefinitzea; iraupen luzeko zaintza eredu berria definitzea, egoitza zentroetara bakarrik mugatuko ez dena; zaintzara zuzendutako zerbitzuen estaldura berriak sortu eta lurraldeen artean orekatzeko ibilbide orria definitzea; errentaren arabera zaintza formalerako sarbidean desberdintasunak sortzen dituzten oztopoak kentzea; gizarte zerbitzuen euskal sistemaren desmerkantilizazio prozesua burutzea; zaintza arloko enpleguaren estatusa, formazioa eta kalitatea hobetzea, eta generoagatiko segregazioa murriztea eta sektorean lan baldintza duinak ezartzea; gizarte zerbitzuen erabiltzaile eta horien senitartekoen parte-hartze efektiborako organo parte-hartzaile eta gardena eratu eta arautzea; gizarte zerbitzuen arloko I+G+b sustatzeko plan berezitua martxan jartzea.

HE8: Alokairuzko etxebizitza eskaintza eta parke publikoa handitzea. Horretarako, jadanik urbanizatuta dagoen lurzoruan edo eremu degradatuetan eraberritze integralak burutu; etxe hutsak mugiarazi (IBIaren errektoria edo kanona aplikatu); etxebizitza merkeak lehentasunez erosi, lehentasunez erosteko eskubidea (tanteo y retracto) baliatuz; hirigintzatik alokairuaren sustapena egin, etxebizitzaren alokairuzko erregimena bertatik zehaztuz; elkarlan publiko-komunitarioari bide eman, erabilera lagapeneko etxebizitza kooperatiboko proiektuak garatuz.

HE9: Etxebizitzaren prezioa jaitsi merkatua erregulatuz. Horretarako, eremu tentsionatuak izendatu eta erreferentziazko prezio indizeen sistema ezarri; espekulazioa eta putre funtsak geldiarazteko arauak indarrean jarri; pisu turistikoaren hadapena mugatu; neurri fiskalak baliatu alokairu merkeak saritu eta garestiak zigortzeko; prestazioen sistema gaitzatu.

HE10: Bizi baldintza duinak izan eta oinarrizko baldintza ekonomikoak ziurtatzeko prestazioen sistema ordenatu, nahikotasunezkoa, koherentea eta integratua izan dadila bermatuz (posizio berdintasunaren paradigmatik eraikitako ongizate materialerako prestazioen sistema). Horretarako, Gizarte Larrialdietarako Laguntzak eskubide subjektibo gisa konfiguratzeko; prestazio sistema eta fiskalitatea uztartzea, besteak beste, pentsiodunek osatutako bizikidetzaren unitateentzat diru sarrerak bermatzeko errenta ofizioz izapidetzeko eta ordaintzeko prozedura Foru Ogasunekin adostea, 1080 euroko gutxieneko pentsioak bermatuz; familia prestazioen sistema eraldatzea: hobari fiskalen errebisioa, diru laguntzak ordaintzeko modua aldatzea egoera zaurgarrienean dauden pertsonen sarbidea bermatzeko; 18 urte bitarteko seme alaben zaintzagatiko prestazio unibertsala ezartzea.

HE11: Harrera Integralerako Lege bat ondu eta abian jartzea harrera-prozedura modu koordinatuan eta ikuspegi integral batetik egiten dela bermatzeko. Migrazioa

eta kulturartekotasuna kudeatzeko euskal eredua jasoko duen legea, geure ezaugarri nazionalak aintzatetsiko dituen. Legeak bermatuko du: errolda eskubidea; sarbide unibertsal eta doakoa helduentzako euskararen irakaskuntzan lurraldean bizi diren pertsona guztientzat, jatorria edozein dela ere; eskoletan ikasle migratzaile eta ijitoen eskola bereizketaren aurkako politika aktiboak gauzatzea; gorroto delituen aurkako behatoki bat; azterlan bat egitea administrazio egoera irregularrean dauden pertsonen kopurua ezagutu eta haiei bideratutako jarduketa plan integral bat osatzeko; parte-hartze komunitarioko programak diseinatu eta ezartzea, maila desberdinetan.

Aztarna ekologikoa murriztu: ingurumenaren zaintza

Azken urteetan klima larrialdian azpimarra ipini badugu ere ez da aurrean dugun funtsezko erronka ekologiko bakarra. Planeta mailako bederatzi muga ekologikoetatik seietan gainditu dugu dagoeneko karga ahalmena. Krisi ekologiko orokortuaren garaian gaude. Euskaldunon batz-beste aztarna ekologikoa ere planetaren karga kapazitatetik gora dabil. Gure kontsumo material eta energetikoa mundu mailan orokortuko balitz, ia hiru planeta beharko genituzke eta bakarra daukagu. Hortaz, aztarna hau jaistea inperatibo etiko eta ekologikoa da.

Aztarna hori jaisteko gure jarduera guztia berrikusi behar dugu. Erantzukizun maila ezberdinuarekin baina jendarte osoa interpelatuz, premiazko ariketa kolektibo baten aurrean gaude. Gure jarduera sozio-produktibo jasangaitza iraultzen hasi behar dugu, oinak lurrean eta begirada ortzimugan, gure jarduera berriro muga ekologikoetan sartuz, bidean herritar guztientzat gutxieneko bizi baldintza duinak bermatuz. Ez ditugu erantzun guztiak, baina bai aztarna ekologikoa jaisteko beharrezkoak diren esparruen identifikazioa, energiatik elikadurara, industriatik garraiora, ingurumen zaintzatik hondakinen kudeaketara, gure jardueraren esparru guztiak zeharkatuz.

HE12: Baliabide fosilen erabilpena 25 puntu jaistea (% 85etik % 60ra). Horretarako, orain arte aipatutakoez gain, 100.000 etxebizitza energetikoki birgaitzea; merkaturatzaile publiko bat sortzea; Klima Legeak trantsizio energetiko justu eta orekatu baterako ematen dizkigun erremintak garatzea.

HE13: Elikadura sistemaren Berotegi Efektuko Gasen isuriak erdira murriztea. Horretarako, aurrez azaldutakoez gain, gure elikadura sistemaren karbono aztarnaren azterketa egitea; trantsizio agroekologikorako estrategia diseinatu eta egikaritzea, 2030erako azaleraren %25a agroekologikoa izateko eta fruta eta ortuarien ekoizpena %5ean handitzeko; basoen, nekazal lurzoruen eta klase agrologikoen mapa eta inbentarioak egitea; basoen trantsizio agroekologikorako diru-laguntzen partida egoki doitzea.

HE14: Industriaren CO2 isuriak % 50 murriztea (egungoekin alderatuz). Horretarako, isuriei lotutako zergapetzea; autokontsumoaren sustapena; elektrifikazioa bultzatzea; ekoizpen prozesuetako soberazko energia termikoa aprobetxatzea; bide-orri sektorialak diseinatzea; karbono dioxidoaren xurgapena; lan bidaia jasangarriak; eta trantsizio justu baterako hitzarmenak sustatzea.

HE15: Mugikortasunari loturiko CO2 isuriak % 50 jaitea. Horretarako, aurrez aipatutakoez gain, auto elektrikoak kargatzeko sarearen doikuntza; Mugikortasuna Zerbitzu Gisa (Mobility As A Service) ideia-eraren garapena; proiektu industrial estrategikoen garapena; 0 KM zirkuituen garapena; eta salgaien treneratzearen bultzada.

HE16: Lurralde metabolismo zirkular bateranzko trantsizioa egitea. Para ello, desarrollar un proyecto piloto de sistema de devolución y retorno en cada comarca; apostar decididamente por la industria de la recuperación de materiales críticos; e impulsar estrategias de residuo cero (Ley de Residuos y PTS).

HE17: Ingurumen osasuntsu baterako eskubidea bermatzea. Para ello, siguiendo las directrices de la convención de biodiversidad, proteger al menos el 30 % del territorio para 2030 y mejorar la conectividad ecológica del territorio; Cumplir la estrategia sobre biodiversidad de la Unión Europea: garantizar que al menos el 30 % de las especies y los hábitats que no se encuentran en buen estado en la actualidad alcancen un estado adecuado o presenten una tendencia positiva; investigación y sanción de los delitos ambientales; garantizar el buen estado ecológico de las masas de agua; elaboración mapa de salud del suelo; aumento de la capacidad de la absorción de carbono; y recuperación de 50.000 ha de bosque autóctono.

Hezkuntza berritu: izana, jakintza eta elkarbizitza

Hezkuntza sistema eraldaketa betean aurkitzen da. Hiru megafaktorek ardazten dute eraldaketa hau: jaiotza tasaren beherakadak, aldaketa soziodemografikoek eta digitalizazioak. Nonbait herri ariketarik egin bada iragarari legegintzaldian hezkuntzaren arloan izan da, eta badugu adostasun eremu bat Hezkuntza Akordioa deitu duguna. Bertan, 43 ekintza-ildo zehazten dira datorren 10 urteetarako. Akordiotik Legerako bidea ez zen eredugarria izan inondik inora, hauteskondeen hurbiltasunak alderdi interesak herri interesen gaineratik jartzea ekarri zuen. Berreskuratu dezagun Akordioaren izpiritua eta jar gaitzen 43 ekintza-ildo horien garapenean buru-belarri.

Hezkuntza sistemaren eraldaketari dagokionez, badira patxadaz hartu beharreko prozesuak. Adibidez, eraldaketa pedagogikoa. Ikastetxeetan Berrikuntza Arduradunak izendatzea pausu ona izan da, norabide egokian. Berritzegunearen

berrantolaketa eta eraldaketa pedagogikoaren bidea, agian, presatxua. Ezinbestekoa da oinarri sendoak jartzea eta hezkuntza komunitatea egin nahi den eraldaketa horretarako ahalduntzea. Badira beste prozesu batzuk presa dutenak, berandu baikoaz. Eskola mapa errealitate demografiko berrira egokitzea da horietako bat. Prozesu konplexua da eta kritikoa, adostasun oinarri zabalak jarri ezean eta tokian tokiko prozesuak sustatu ezean nekez burutuko dena modu arrakastatsuan. Eta badira prozesuak, arnas luzekoak izanagatik jauziak eskatzen dituztenak, aldaketa inkrementalik onartzen ez dituztenak, disrupzioak galdegiten dituztenak: klase eta jatorriagatiko segregazioa eta euskararen irakaskuntza dira horietako bi. Bietan jauzia egin ezean, eta bietan batera, bietan galduko dugu eta asko, euskalduntzean eta gizarte kohesioan.

HE18: Hezkuntza sistemaren %70a ikastetxe autoeratu deritzogun ikastetxe eredian kokatzea. Zeri deritzogu ikastetxe autoeraturua? Hiru ezaugarri egozten dizkiogu: 1/ autonomia du (autonomia garatzeko gaitasun aski) lidergo pedagogikoa garatzeko, bere burua antolatzen eta hezkuntza jardura kudeatzeko; 2/ komunitatearen parte-hartzeaz osatu eta garatzen den hezkuntza proiektua du; 3/ legez definitutako balio publikoari atxikitzen zaio. Hain beharrezkoa dugun eraldaketa pedagogikoak ikastetxe eredu hau eskatzen du. Ikastetxe eredu hau da egin beharreko eraldaketa pedagogikoaren oinarria. Xede honi lotzen zaizkio Hezkuntza Akordioaren oinarriak eta ekintza-ildoetako asko.

Herri-erronka hau aurrera eramateko eskola publikoak baldintza berriak irabazi behar ditu: 1000 M euroko inbertsioa azpiegitura eta ekipamenduetan datozen hamar urteetan, behin-behinekotasuna % 5era jaitea eta ikasle-irakasle ratioa jaitea (LAB eta Interinoak taldearekin sinatutako akordioan konpromisoa hartu zen lanpostuak mantenduz baliabideak gehitzeko).

HE19: Euskararen irakaskuntzan jauzia egitea. Egungo A, B eta D ereduak ikastetxeen erdietsi beharreko hizkuntza gaitasunak zehaztu egin behar zaizkie. B2 hizkuntza profila definitu da Legean irteera profil gisa, helburu horretan sakondu egin behar da ordea, helburu aspirazional inerte bihurtzea nahi ez badugu. Europako markoari gehitu behar zaio ikuspegi soziolinguistikoa eta ikuspegi historiko-kulturala. Hitzun oso bihurtzen gaituzten alderdi eta gaitasunak kontsideratzea ezinbestekoa da, hala nola: norbere hizkuntzarekiko eta beste hizkuntzekiko jarrera eta atxikimendua, hizkuntzaren estatusa, eta hizkuntzekiko motibazioa. Dimentsio hauek dira ikastetxeetako hizkuntza proiektuetan txertatu behar direnak eta helburu zehatzak ezarri datorren hamarraldirako. Hezkuntza Sailak badauka eskura “Euskara eta hizkuntzen markoa eraikitzen, hezkuntza testuinguru eleaniztunean” deritzan marko estrategikoa, hezkuntza komunitateko hainbat aditurekin batera landu du. Hor jasotzen diren eremu eta lerro estrategikoak dira martxan jarri behar direnak, denbora gehiago galdu gabe.

HE20: Hamar urteren buruan eragin eremu bakoitzeko ikastetxeen arteko zaurgarritasun mailaren aldea % 8-10 jaitea, gutxienez. Segregazioaren kontrako herri ituna osatu eta martxan jarri behar da horretarako. Hezkuntza Akordioan adostutako bideari ekin behar zaio, ausardiaz. Jakinik ez dagoela beste aukerarik gizarte kohesioa auzitan jarriko ez badugu. Onarpen dekretu berri bat behar da, gainera, oraingoa motz gelditu baita. Ezinbestekoa zaigu udal matrikulazio bulegoak martxan jartzea eta eskola planifikazioa deszentralizatzea.

Identitate komunitarioa sendotu: elkarkidetza

Gure balio sistema eta komunitate sena erreproduzitzeko orain arte nagusi izan diren gizarte interakzio, sozializazio eta komunikazio paradigmatik eraldatzen ari dira (hezkuntza, familia, ingurune hurbila...), eta gure gizarte egituretan (komunitategintza, mugimendu sozialak, alderdiak...) ere eraldaketa sakonak bizi ditugu. Eraldaketa teknologiko betean, abiadura eta kontsumo azkarraren gizartean bizi gara, adimen artifizialak bizkortua; inpaktu handiko bektorea, aurreko baieztapen hauek guztiak bizkortzen dituena.

Testuinguru honetan geurea bezalako nazio eta komunitate nazionalei identitate komunitarioa erreproduzitzea zailagoa eta are konplexuagoa gertatzen zaigu (are estaturik gabe) eta erronka handiak ditugu geure nortasuna erreproduzitzeko giltzarriak diren eremuetan; hala nola: euskararen biziberritzea, kulturaren sorkuntza eta transmisioan eta komunikazio esparru autozentratuaren eraketan.

Testuinguru global honen ertzak euskaren biziberritzean, kultur sisteman eta komunikazio esparruan zuzenki inpaktatzen du; baina, paradoxa batean kokatzen gaitu, izan ere, testuinguru global, azkar eta atomizatu honetan, euskara, kultura eta identitate komunitarioa lokailu bihurtzen dira euskal gizartearentzat, eskuartean ditugun erronka sozialei erantzuteko legami estrategikoa.

Identitate horren eraikuntzak eskatzen du, baita ere, gure iragan hurbilaren gaineko irakurketa kritiko partekatu bat, gatazka politikoak ekarri duen sufrimenduaren gaineko memoria plural baten eraikuntza. Ezin daiteke etorkizuna eraiki iraganari bizkarra emanaz. Beste behin, adierazi nahi dut ezkerreko subiranismoaren erabateko konpromisoa datozenak izan daitezen adiskidetzarako urteak eta ezarri ditzagun, guztion artean, eskubide guztien errespetuan oinarrituko den bizikidetzarako oinarriak.

HE21: Euskara ezagutu eta ulertzen duten herritarrak % 62tik % 80ra igotzea, bide horretan euskararen ezagutza eskubide sozial eta unibertsal izatea lortuz, euskararen arkitektura juridikoa gaurkotuz, arnagune sozio-funtzional eta territorial iraunkorrak sortuz, eremu sozioekonomikoan eskala jauzi handi bat

eginez eta adimen artifizialean euskara katalanaren pare jarritz. Horretarako, 10/1982 Euskararen Erabilera Normalizatzeko Oinarrizko Legea eguneratzea; administrazio publikoan hizkuntza-plangintzarako eredu berria; gizarte erakundeen eta herri erakundeen arteko Aliantza Digitala eta enbaxada digitala; euskararen ezagutza bermatzeko eskubide sozial eta unibertsalaren legea; Euskalduntze eta Alfabetatzearen Euskal Zerbitzu Publikoaren sorrera; berrikuntza proiektu pedagogiko eta teknologikoak euskara urrats baxuetan % 25 azkarrago ikasteko; enpresetako eta merkataritzako ziurtagiriak bateratu, integratu eta osagarri egitea; >50 langileko enpresen % 40ak (600) hizkuntza berdintasun plana izatea; udalherri euskaldunen tokiko garapenerako estrategia; 0-18 urte bitarteko aisialdi, kultur eta kirol eskaintza euskaraz % 100; baliabide urriko hizkuntzen adimen artifizialean nazioarteko potentzia teknologikoa bihurtzea.

HE22: Geure ikuskeratik eratorritako kultur sorkuntza garaikidean, euskarazko fikzioan, arte eszenikoetan eta arte plastikoetan, urtean eskala handiko 20 ekoizpen sortzea, kultur industria sendo eta sorkuntza sare profesional, berdinzale eta egonkor baten bidez, eta nazioarteko goi mailako zirkuitu, festibal eta plataformetan ikusgarritasuna, irisgarritasuna eta lehiakortasuna lortuko dutenak kultur eta industria enbaxada indartsu baten laguntzaz. Horretarako, EKZ-Euskal Kulturaren Zentroa sortu; Zinemaldiaren estrategia eta finantzaketa beregaina; EITBren trakzio lana eta inbertsioa hirukoiztea ekoizpenak bultzatu eta ikusgarritasuna handitzeko; 50 Herri Arte Eskola sortu; liburutegiak kulturzaletzeko espazio bihurtu; esparru artistiko desberdinetan egitura nazionalak sortu; kultur enbaxada indartsua sortu; ikus-entzunezko edukien azpitoluak eta bikoizketa areagotu; I+G ekosistema sortu eta AAren inplantazioaren estrategia adostua eragileekin; Euskal Artista, Sortzaile eta Kultur Profesionalen Estatutua ondu; kulturaren plan estrategikoa birdefinitu; Eskubide Kulturalen Legea onartu; kulturaren sustapenera eta ondarea babestera bideratu EAeko Administrazio Orokorrak herri lanetarako duen aurrekontuaren % 1; mezenasgoaren legea eta fiskalitatea laguntzak bateratu hego Euskal Herri osoan; Zinemaren Euskal Legea garatu; emakume artisten egoeraren gaineko azterketa burutu; lurraldeko Museo eta Bildumen Sistema antolatu, eguneratu eta kudeatu; arte eta kultura ekipamenduetarako sarbidean publikotasuna, irisgarritasuna eta doakotasuna ziurtatu; Geuretik Sortuak ekimena sustatu eta kultur zirkuitu sarea eratzen lagundu.

HE23: Euskal komunikazio esparru autozentratu, anitz, profesional eta konfiantzazkoa eratu, 16-29 urte bitarteko gazteen % 70arentzat erreferentziala, komunikazio kanal digital berrietan indartsua eta euskal lurralde guztietan inplantazio egituratu eta sendoa izango duena. Horretarako, hedabideen berrikuntza teknologikorako eta negozio eredu berrietarako funtsa sortu; ikus-entzunezkoen Euskal Kontseiluaren Legea eta Komunikazioaren Legeak garatu; publizitate instituzionalaren banaketa berri eta orekatua; EITBren eraldaketa:

harro egoteko korporazio nazional publiko, independente eta aurreratua bihurtuz; Erabiltzaile eta Audientziaren Arartekoa sortu; alfabetizazio digital, kritiko eta komunikatiborako programak; euskarazko eta euskaltzaletasuna hedatzen duen ekosistema komunikatiboa; kontsumoa, produkzioa eta sektorea aztertzeke eta neurtzeko analitika propioa; AAren ondoriozko hedabideetako profesionalen eraldaketarako estrategia; hedabideei zuzendutako laguntza publikoen azterketa eta berrikuspena.

Segurtasun eredu propioa sortu: giza eskubideen errespetua

La seguridad será, sin lugar a dudas, uno de los principales factores que determinará las tendencias sociales en este contexto. Percibimos falta de seguridad, detectamos peligros potenciales que pueden tener la capacidad de condicionar nuestras vidas cotidianas y nuestras proyecciones de futuro. Lo hemos vivido en primera persona con la covid-19, algo que pocos años atrás nos hubiera parecido una distopía remota. Precisamente, los factores que puedan amenazar nuestro bienestar y estabilidad serán numerosos en los próximos años. Muchos de ellos nuevos, inexistentes en las formas sociales que hemos conocido hasta ahora.

Es necesario diseñar un nuevo paradigma de seguridad para tener una visión integral de la seguridad humana, que responda a la interrelación de las complejidades y amenazas de los problemas de seguridad existentes. Y es que la dualización social, los efectos del cambio climático, las nuevas formas de violencia machista, las pandemias, los ataques cibernéticos, etcétera, desbordan el concepto tradicional de seguridad.

HE24: Osasun inkestaren parekoalitzatekeen segurtasun inkesta sortzea: herritarren segurtasun maila neurtzeko momentuan eragiten duten faktore eta baldintzak kontuan hartuko dituen inkesta eguneratua sortzea, zabaltzen diren diskurtso eta datu interesatuetatik haratago, herritarren segurtasunaren pertzepzioan eragina duten faktoreen errealitatea ezagutu asmoz. Inkesta horrek orain arte segurtasun politikak diseinatzeko kontuan hartu ez diren dimentsioak barnebilduko ditu, segurtasunaren adiera zabalduz eta osatuz.

HE25: Gertuko polizia eredurako trantsizioa egitea. Horretarako, Ertzantzaren eta Udaltzaingoaren arteko funtzioen banaketa birdefinitu behar da, Udaltzaingoari emanez gertuko polizia komunitarioaren funtzio naturala; Ertzantzaren formakuntza berezitua biktimak artatzeko prestakuntza eta protokoloak ezarriz, kalteberatasun egoera larrietan dauden kasuak aintzat hartuz, bereziki emakumeen aurkako indarkeriaren kasuan eta berriak izan daitezkeen delituen kasuan; genero ikuspegia lantzeko formakuntza garatu Berdindu, Emakunde eta Gizonduz zerbitzuak baliatuz; Ertzantzaren espezializazioa, desagertutako pertsonen unitatea sortuz,

haur eta nerabeena, gorroto delituena, hirigintzakoena; administrazio publikoen eta ingurumenaren aurkako delituen unitatea indartzea; arreta presentziala eta ikerketa indartzea eta hobetzea; zerbitzua euskaraz eman ahal izateko programa bat diseinatzea.

3.3. IRABAZI BEHARREKO BALDINTZA MATERIALAK

Herri-erronka horiek aurrera eramateko ezinbestekoak dira egun ez dauzkagun baldintza material batzuk irabaztea. Ondoren, bost esparru identifikatzen dira zeintzuetan baldintza berriak sortu behar diren garaiko erronkei aurre egiteko gai izango den herri-proiektu baten mesedetan.

Para el buen desarrollo de un proyecto de país a la altura de los retos que afrontamos, será necesario generar nuevas condiciones materiales en los siguientes cinco ámbitos: necesitamos una administración altamente capacitada, un nuevo reparto de la riqueza, una red de ciencia y tecnología efectiva, incorporarnos al mundo digital de forma ética y equilibrada y la cooperación entre los territorios vascos.

Gaitasun altuko administrazioa

Disponer de una administración altamente capacitada requiere invertir cuantitativa y cualitativamente en nuestras administraciones públicas para dotarlas de las herramientas necesarias que permitan valorar, mantener e incorporar en el empleo público unas plantillas orgánicas de personal que respondan al esquema estructural de cada departamento.

Esto requiere de la realización de auditorías profundas que den lugar a un diagnóstico real de cada administración para poder afrontar una respuesta adecuada. El objetivo es obtener un conocimiento de la realidad capaz de detectar las oportunidades de mejora y diseñar una intervención a favor de un documento operativo, que se traduzca en acciones concretas, que a su vez deban evaluarse para comprobar en qué medida se está alcanzando el objetivo.

Hablamos de estabilizar el empleo público, y reducir la tasa de interinidad por debajo del 8 % en todas las administraciones públicas vascas. Hablamos de prepararlas para el cambio generacional de una manera planificada mediante ofertas de empleo público.

Hablamos de eliminar la posibilidad de tomar decisiones a corto plazo que terminen en contrataciones que pongan en entredicho la integridad de la propia administración, ya sea como consecuencia de la incapacidad organizativa, falta de personal cualificado o por razones de falta de liderazgo o interés político. Hablamos

de invertir en capacidades internas apostando por un modelo de personal capacitado técnica y lingüísticamente, sin fisuras.

Hablamos de aprobar medidas concretas que prevengan y eviten las actuaciones inadecuadas como el evidente y constante abuso de las puertas giratorias. Debemos crear un valor colectivo motivado por el propósito público, sobre la base de la transparencia como garantía y principio rector de nuestro sistema.

Por ello, es imprescindible aprobar la tan demandada ley de transparencia, una ley que lleva tres legislaturas sin tramitarse por diversas razones, entre otras, por haber sido eliminado de su contenido todo el proceso relativo a la participación ciudadana. Este apartado junto con la propuesta de ley para la creación de una oficina de buenas prácticas y lucha contra la corrupción serán claves para acabar con la red clientelar y poder activar el potencial de nuestro sistema institucional.

Necesitamos, un gobierno y una administración pública accesible, cercana, transparente, inteligente, eficiente y segura y esto requiere de aprovechar las potencialidades de la transformación digital y la inteligencia artificial, para generar una Identidad Digital ciudadana segura y descentralizada, reduciendo la burocracia, simplificando las tramitaciones, aumentando la eficiencia de los procesos, optimizando los recursos y garantizando el acceso único, accesible y universal a los servicios digitales.

Aberastasunaren banaketa berri bat

25 urtetik beherako gazteen langabezia tasa % 19,6koa izan zen 2023. urtearen itxieran. 2023an, 16 eta 29 urte bitarteko gazteen % 46k aldi baterako kontratua izan zuen. Hau da, soldatapeko gazteen ia erdiek aldi baterako kontratua izan zuten (adin guztietako soldatapekoen behin-behinekotasun tasa % 21,4 da). Bestalde, lanaldi partzialean (astean 30 ordu baino gutxiago) lan egiten duten 16 eta 29 urte bitarteko gazteen kontratuen partzialtasuna nabarmen hazi da azken hamarraldian eta 2015etik ez da % 30etik jaitsi (biztanleria orokorrean, lanaldi partzialeko enplegu tasa 2023an % 16,8koa izan zen). Hileko batz-besteko soldata garbiei dagokienez, 18 eta 29 urte bitarteko soldatapekoek 1050 euro garbi kobratzen zituzten hilean batz-beste 2022an, hamalau ordainsaritan.

Anton Arriola Kutxabankeko presidenteari entzun diogu berriki gazteek muturreko soldata baxuak dituztela, eta ondorioz talentua galtzen ari garela. Aldi berean, nik neuk entzun izan diet enpresaburu hainbati esaten egungo gazteak “azkarrak” direla funtzionario izan nahi dutelako. Bestetik, jakin badakigu, hainbat enpresa eta enpresa talde langile bila dabilzala atzerrian eta lan indarra falta dela hainbat sektore eta lanbidetan. Talentua falta dela esaten da eta talentua erakartzeko

politikak proposatzen, baina, hasteko eta behin, nola zaintzen da bertako talentua? Mezu kontraesankorregiak entzuten ari gara. Ez ote den hau momentua lan merkatuan ematen ari den erreleboaren prospekzio publiko sendo bat egin eta trantsizioa prestatzeko?

Izan ere, bai, aldaketa handiak ari dira gertatzen lan merkatuan, batzuk demografiak eraginak, beste batzuk teknologiaren ondorioz, eta badira baita aldaketa kulturalak ere, egungo gizarte moldeetan bizitzak antolatzeko enpleguari sozialki aitortzen zaion lekua desplazatu egin baita. Horregatik, hain zuzen ere, behar da lan merkatuan bideratu behar den erreleboaren gaineko ikuspegi publiko bat. Lanbidek izan beharko luke horretarako tresna, lan merkatuan gertatzen ari diren eraldaketak aurreikusi eta politika aktibo eta pasiboen diseinuan eta etengabeko prestakuntzako politiketan gaitasun propioak dituen Lanbide bat. Beharrezkoa zaigu, baita ere, Lanbide Heziketa lurraldetzea eta eskualdeetako enplegu aukerei begira jartzea, Garapen Agentziekin elkarlanean.

Aberastasuna, lehenik eta behin, aberastasuna sortzen den momentuan bertan banatzen da. Eta konpetentziak ez dauzkagun bitartean badugu Akordio Interprofesional bat, 2017an sinatu zena, garatzeke. Negoziazio Kolektiborako Esparru Propioa martxan jarri behar da, eta horretako Eusko Jaurlaritzak artekaritza lana egin behar du, ondorengo konpromisoak har daitezen eraginez, hasteko eta behin: gazteen enplegu baldintzak hobetzeko herri-konpromioa eta gure ezaugarri sozioekonomikoetara egokitutako Gutxieneko Lanbide Arteko Soldata bat ezartzeko konpromisoa. Lanaldiaren murrizketa ere aztertu egin behar da, besteak beste, teknologiak dakarren produktibitatearen gehikuntzak balio dezan lan baldintzak hobetu eta zaintza lanak banatzeko.

Aberastasunaren birbanaketari dagokionez, fiskalitatearen gaineko eztabaida dago mahai gainean. EAeko presio fiskala % 33,6koa da, Espainiakoa % 38koa, Europako batz bestekoa %41a eta Danimarkakoa %48koa. Sozietate zergaren presio fiskala % 1,2 da EAEn, % 2,7a Espainian eta % 2,9a batz-beste European. Errenta ertaineko langile klaseari ez zaio gehiago eskatu behar, baina badago marjina, badagoenez, kapital errentak gehiago zergapetzeko zein sozietate zerga hobetzeko ariketa serio bat planteatzeko ere; baita zerga ihesari aurre egiteko orduan ere. Lan eta kapital errenten artean zabaldu den arrakalak adierazten du aberastasunaren kontzentrazioa gertatu dela azken urteetan, eta horri buelta eman behar zaio.

Hemen ere bidegurutze batean gaude datozen hamarraldiei begira: ezagutuko ditugun baldintza berrietan (demografia, aldaketa klimatikoa) orain artean ezagutu ditugun ongizate mailak mantendu nahi baditugu eta, gainera, eskubide berriak egikaritu (zaintzen kasuan, adibidez), behar-beharrezkoa izango zaigu aberastasunaren banaketa berri bat. Bestela, gizarte dualizazioa areagotu egingo da

eta gizarte kohesioa larriki kaltetu.

Zientzia eta teknologia sare eraginkorragoa

Zientzia, teknologia eta berrikuntza sare sendo, osagarri, eraginkor eta ongi norabidetua izatea ezinbesteko du herri honek. Zientzia, teknologia eta berrikuntza sare aberatsa daukagu, oinarrizko ikerketa egiten duten unibertsitate eta zentroetatik garapen esperimentalak egiten duten I+G unitate eta enpresetara. TRL baxuenetatik altuenetara. Unibertsitatea balioetsi egin behar da euskal zientzia eta teknologia sarearen baitan eta unibertsitate sistema bat eratu, 2004ko Unibertsitate Sistemaren Legean proiektatu zen gisan, orain arte egin ez dena.

Regional Innovation Scoreboard (RIS) delakoaren arabera, EAE erregio berritzaile sendotzat jotzen da (sailkapen horren indizearen maila: 100-125, 100 izanik Europa-27ko batez besteko indizea). Tarte horren barruan, beheko eta erdiko azpitaldeen artean ibili ohi gara. Eskura dagoen azken datuak, gutxiatik, 109,77 punturekin, erdiko azpitaldean kokatzen du (erdiko azpitaldeko indizea 108,3tik 116,7ra bitartekoa da). Beraz, ozta-ozta sartzen gara berritzaile indartsuen taldean, eta gabeziak ditugu enpresan aplikatutako berrikuntzaren eta ahalegin publikoaren esparruetan.

Abiapuntu honek aukera ematen digu beharrezkoa dugun jauzia egiteko, izan ere, azken urteetan bultzada publiko inbertsorea galdu da eta posizioak galdu ditugu I+G indizeetan; I+G inbertsioan Europako Batasuneko batez bestekotik behera gaude (Innobasquek emandako azken datuen arabera, EAE % 2,08 eta EB % 2,24) eta puntako herrialdeetatik urrun (Alemania % 3,13, Suedia % 3,40). Lehen urratsa, beraz, inbertsio mailan batz bestekora iristea litzateke eta hurrengo geltokia herrialde aurreratuen ehunekoetara, % 3 gutxienez.

Inbertsioa handitzea ezinbesteko baldintza da beraz, baina ez nahikoa. Izan ere, kuantitatiboki, eskala ekonomiagatik, beti egongo gara herrialde askotatik urruti. Horregatik, ezinbestekoa dugu Euskal Zientzia eta Teknologia Sarearen gobernantza sistema aldatzea. Gobernantza berri bat ikerketa gune desberdinen arteko osagarritasun handiagoa lortzeko; egun dauden plan eta estrategien arteko koherentzia bermatzeko; merkatura eta gizartera egiten den transferentzia eraginkorrago eta azkarrago egiteko; eta gobernantza berri bat Euskal Zientzia eta Teknologia sareak zehaztu ditugu herri-erronken zerbitzura jardun dezan.

Oinarrizko ikerketa eta arrisku handiena duten ikerlerro eta ekimenak babestu eta indartu behar ditu administrazio publikoak, jakinik gehienetan epe oso luzeetan lortzen direla emaitzak. Baina merkatura eta gizartera hurbiltzen garen heinean exigenteak eta zorrotzak izan behar dugu inbertsio horren transferentzia eta itzulkin

soziala bermatzeko. Bereziki zaindu behar dugu baliabide publikoz lagundutako ekimenen itzulkin publikoa. Begirada luzea eta pazientzia oinarrizko ikerketan, eta, aldi berean, zorroztasuna eta exijentzia teknologien aplikazioan eta merkaturatzean. Zientzia egin eta ezagutza sortzearen berezko balio soziala aurrean jarriz, merkatura eta gizartera iristeko ahaleaginean zorrotz.

Herri honen erronkekin lerratuta, zientzia egin eta ezagutza sortzearen berezko balio sozial neurtezina balioetsiz, osagarritasunez eta eraginkortasunez erantzungo duen sistema zientifiko-teknologikoa eraiki behar dugu.

Digitalizazio etiko eta orekatua

Iraultza teknologiko baten atarian gaude, zeinak gizarte antolamenduaren dimentsio guztiak zeharkatuko dituen. Gobernantza ikuspuntutik eta maila ekonomiko, sozial eta kulturalean, erronka teknologikoa globala da, eta, une berean, tokian tokiko estrategia digitala ere eskatzen du: herritarrak erdigunean jarriko dituen; burujabetza teknologikoa ortzimugan izango duena. Burujabetza teknologikoa eraiki egiten baita eta ahalduntze digital indibidual eta kolektiboa eskatzen baititu. Estrategia digitalak, gutxi-asko, honakoak barne bildu behar lituzke:

Azpiegitura digitalen garapena: konexioa, datuen jabetza eta burujabetza. Abiadura handiko interneterako konexioa eta zerbitzu digitaletarako sarbidea lurraldearen luze-zabalean bermatu behar da, Interneterako konexioa eskubide unibertsal gisa deklaratu ahal izateraino. Horrez gain, datuek gidatutako gizartea denez gurea, datuak aktibo garrantzitsuak dira. Egun ematen diren datu biltze eta erabiltze prozesu nagusi eta zabalduenak erabat estraktibistak dira: “datifikazio” prozesu horren izaera erabat asimetrikoa eta baztertzailea da eta monetizazio soileko eskema baten baitan kokatzen da. Ordea, zerbitzu digitalen gaineko herritarren konfiantza eraiki egiten da, eta horrek herritarren parte-hartzea sustatzen du. Ildo horretan, herritarren datuak gizarte kohesioa indartzeko eta ebidentzian oinarritutako erabakiak hartzeko erabili beharko liriateke, hau da, herritarren datuek sortzen duten balioa sortzen dituen gizartera itzultzeko, eta, horretarako, datuen gobernantza eredua eta horri erantzungo dion kontrol publikoko datuen azpiegitura behar dira, prozesamendu gaitasun handikoa.

Administrazio elektronikoa: zerbitzu publikoak hobetzea helburu izango duen digitalizazio eredu baten baitan, blockchain teknologiarekin transakzio seguru eta gardenak berma daitezke, eta adimen artifiziala darabilten prozesu guztiak auditoria algoritmikoa pasa dutela ziurtatu. Administrazio publikoak bere burujabetza teknologikoaren ardura du eta, horretarako, ezinbestean, tresna digital libre, demokratiko, ireki, auditagarri eta gardenetan oinarrituta digitalizatu behar da.

Herritarren ahalduntze digitala: tresna digitalen erabiltzaile gisa boteretu, erabiltzen dituzten tresnen gaineko kontrola izan eta ingurune digitaleko erabaki taktiko eta estrategikoak hartzeko ahaldundu behar dira herritarrak. Esan gabe doa hezkuntza sistema dela ahalduntze digitala bermatzeko tresna politiko eraginkorrena eta, horrekin batera, herritar orenen eskura dagoen prestakuntza digitala beharrezkoa dela. Era berean, prestakuntza teknologiko aurreratua duten herritarrak eta enpresak/erakundeak behar ditugu, jakintza teknologiko lokala bermatzeko.

Zibersegurtasuna: herri gisa, datu eta sistema digital propioen segurtasuna eta erresistentzia bermatu behar da, zibersegurtasuneko estrategia eta azpiegitura integral batekin. Honek, herritar indibidualen eta mota guztietako erakundeen datuen eta azpiegituren zaintzari erantzungo dio.

Euskal lurraldeen arteko lankidetzaren estuagoa

Gure herriak aurrez aurre dituen trantsizioak oso desberdinak dira hiru herrialdeak soilik kontsideratzen baditugu ala trantsizio horiek gainontzeko euskal lurraldeekiko kooperazioan pentsatzen badira. Elikadura subiranotasunaren edo energia trantsizioaren kasuan agerikoa da, adibidez. Arrautza, ezti, haragiak, barazkiak, fruta freskoa, fruitu lehorrak, lekaleak, patata, arropa eta oliba olioak kontutan hartuta, EAEk behar duenaren % 25a ekoizteko gaitasuna izango luke, baina Nafarroak, soberakinak izanik, Hego Euskal Herrian % 105 ekoizpena lortzeko gaitasuna izango genuke. Halako prozesuak lankidetzan planteatzeak baldintza material hobek sortzen ditu denontzat. Elkarrekin hobe, horixe da aplikatu beharreko printzipioa euskal lankidetzaren jorratzeko orduan politika publikoen eremu guztietan.

Gainontzeko euskal lurraldeekin harremanak estutu eta egonkortzeko garaia da, bai eta mugaz gaindiko lankidetzak europar testuinguruan eskaintzen dituen aukerak probesteko ere.

3.4. ESTATUS POLITIKO BERRIA

XXI. mendeko hirugarren hamarraldian Euskal Herriaren etorkizuna marraztu nahi duen herri-proiekturik ezin da kontzebitu autogobernu berririk gabe. Azken hiru legegintzaldietan etengabe geroratu den eztabaida da hau, modu taktizistan baliatu da sarri gainera, urte politikoen hasieran mahai gainean jarri eta ondoren kajoira sartuz arrazoi argirik eman gabe.

Gogoratu dezagun nondik gatozen: Estatuak Ibarretxe lehendakariaren Estatutu Berria errefusatu zuen, bidea moztu eta eztabaida demokratikoari uko eginez.

Urkullu lehendakariak hiru aldiz agindu zuen hauteskunde aldian estatus politikoaren eguneratzea, baina horretarako momentua ez zela edo baldintzak betetzen ez zirela argudiatu izan du ondoren, arrazoi politiko eta ekonomikoak tarteko. Badugu nondik tira egin: EH Bilduk balioan jarri nahi du, beste behin, 2018. urtean Autogobernu Ponentzian EAJ eta bion artean erdietsitako Oinarri eta Printzipioen Akordioa.

Autogobernuaren eguneratzearen gaineko azken urteetako etengabeko espekulazioen ondorioz mantra bat instalatzen saiatu dira hainbat sektore iritzi publikatuan: estatus berria, edo zuek estatutuaren erreforma deritzozuena, hiru lurraldeon garapen instituzional zein sozialerako oztopoa dela, noiz eta egungo autogobernuaren marko juridiko-politikoa denean, hain zuzen ere, XXI. mende honetan behar ditugun politika publikoak garatu ahal izateko arazo bihurtu zaiguna. Burujabetzaren eztabaida bueltan da globalizazio-aldi berri batean sartu garelarik, gizarte-kohesioa zaindu eta herritarrak babesteko tokiko errealitate sozial, instituzional eta territorialera egokitutako politika publikoek balio erantsia duten garaiotan. Ondorioz, autogobernuaren eta gure eskubide nazionalen gaineko eztabaida zuzenki lotua dago herritarren ongizatearekin eta garaiko erronka sozialei herri gisa eman beharreko erantzunen nolakotasunarekin.

Aipatu sei elkarguneetan azaldutako politika publikoek autogobernu marko berri bat galdegiten dute, autogobernuaren dimentsionatze berri bat. Necesitamos nuevos instrumentos jurídico-políticos que den soporte a un empoderamiento comunitario, institucional y social, para afrontar los retos de los próximos tiempos construyendo entre todos y todas un proyecto nacional cohesionado y socialmente igualitario.

La soberanía de nuestras instituciones es vital para afrontar los retos culturales y sociales que tenemos delante. No podemos seguir con un Estatuto de Autonomía con casi medio siglo de vida, emanado de la transición (aquella transición tan cuestionada a la luz de la situación política actual en el Estado) y vulnerado de forma unilateral por el propio Estado. El debate en profundidad sobre el modelo territorial vuelve a estar como en los años de la llamada transición en la agenda del Estado y el siguiente Gobierno Vasco tiene que situar la actualización del autogobierno y nuestros derechos nacionales y sociales como parte ineludible y elemento central de su gestión política, de tal forma que se acometa la fase resolutoria de la actualización del autogobierno de los tres territorios históricos. A las razones aducidas para ello se suma una más y no de menor relevancia: este Parlamento vasco cuenta con una mayoría soberanista sin precedentes en su historia. Si no es ahora, ¿cuándo?

Pero no es solo este Parlamento: en estos tres territorios el 99 % de los ayuntamientos, las tres Juntas Generales, la mayoría sindical... son favorables a nuestro

reconocimiento como nación y un nuevo estatus político derivado del mismo. Estamos hablando de una abrumadora mayoría que hay que entender, atender y sobre todo respetar.

Beraz, ezer baino lehen, finkatu dezagun eztabaidaren abiapuntua.

Autogobernuaren higadura

En primer lugar, nos gustaría situar el problema en su auténtica dimensión política e histórica: el problema nacional de Euskal Herria es consecuencia de un conflicto de carácter histórico y de naturaleza política, como se decía en tiempos de Lizarragarazi. Empezar a resolverlo comienza por entender primero y reconocer después nuestra condición de nación y por consiguiente respetar nuestros derechos nacionales.

Y dicho esto, empecemos por analizar la situación actual del autogobierno reconocido. Planteamendu bat izan baitaiteke autogobernu osasuntsua daukagula (gutxi gora-behera), 40 urte baino gehiagoz bete gabea, bai, baina badaukagula egutegi bat (oraingoan bai?) beteko dena, eta ondorioz, badela momentua urrats bat egin eta autogobernua handitzeko, erreforma, gutxi-asko, termino kuantitatiboetan (konpetentzia kopurua) proiektatuz, kasuan hobekuntza batzuk gehituz autogobernuaren kalitateari dagokionez. Ez da hori gure abiapuntua. Izan ere, Gernikako Estatutua, lau hamarralditan bete ez dena, higatua eta urratua iritsi da XXI. mendera, bere edukiak larriki devaluatuta Espainiako botere legegilearen eta bere beso juridikoa den Auzitegi Konstituzionalaren ekimenez. Gure eskumen eksklusiboen deformazioak mutilatzeraino devaluatu du Estatutuaren edukia, estrategikoki lastatuz.

Hoy el agotamiento del autogobierno vasco es un hecho incontestable, tanto por las insuficiencias y limitaciones del modelo como consecuencia de la progresiva homogeneización por parte del Estado, como por el giro en la naturaleza de la descentralización, la desvirtuación progresiva de los hechos diferenciales y el mercadeo político al que se ha sometido su cumplimiento.

Esta situación de erosión del autogobierno es la que viene a denunciar precisamente el propio Gobierno Vasco durante la pasada legislatura. Es el Gobierno Vasco de PNV y PSE (porque hay un único Gobierno Vasco) quien, en 2021, de la mano de su Consejera de Gobernanza Pública y Autogobierno, la señora Olatz Garamendi, puso encima de la mesa este diagnóstico con la publicación del estudio titulado “La erosión silenciosa”, un trabajo exhaustivo que merece ser leído por cuanto aporta la perspectiva jurídica necesaria para diagnosticar dónde estamos exactamente en el recorrido estatutario. Desde luego, nosotros y nosotras lo hemos estudiado

detenidamente.

Creo que merece la pena leer textualmente algunos extractos de este estudio, en el que participan varios juristas de referencia, que analiza diversas áreas competenciales y las técnicas generales utilizadas por los órganos del Estado a la hora de erosionar las expectativas de desarrollo del autogobierno. Esto es lo que se dice textualmente:

- La limitación competencial se ha producido con mayor intensidad a través de técnicas jurídicas diversas que se han ido materializando de forma silenciosa. Son varias las vías utilizadas para mermar y podar un autogobierno reconocido que se ve mediatizado por el dictado de normativa (básica y orgánica) estatal avalado por la doctrina del TC. Hasta el año 82, año de aprobación de la LOAPA, hay pronunciamientos del TC que admitían la asimetría competencial pero esa doctrina fue abandonada.
- El elemental principio de realidad nos debería empujar a entender que los diseños teóricos sobre el reparto del poder político, que desde sus formulaciones iniciales se empezaron a describir como una distribución constitucional de competencias, no eran más que eso, formulaciones teóricas.
- El problema ya no es el reparto de las competencias. Tampoco el respeto a su fuente atributiva. Digamos en todo caso que se respeta mayormente si la fuente es la propia Constitución. Porque si es el Estatuto de Autonomía caben muchas posibilidades de que no se respete y aquí, sin duda, como apreciaremos en los informes de erosión competencial que ahora comentamos, tanto monta la acción normativa del Estado como la acción jurisprudencial del TC.
- ... el grado de detalle de las bases es tal que vacían por completo o degradan por completo o degradan hasta extremos inaceptables las competencias autonómicas hasta dejarlas reducidas a la simple ejecución.
- ...con razón hay gente que se pregunta si, a estas alturas en realidad, ya no existen competencias exclusivas de las CCAA digan lo que digan los Estatutos de Autonomía.
- ...y no digamos nada del mantra de la estabilidad presupuestaria tras la reforma constitucional del art. 135 de la CE. Esta reforma constitucional realizada de manera opaca (en pleno agosto) ha supuesto una auténtico super comodín que todo lo justifica para aumentar el control del Estado central sobre el gasto autonómico y local, incluso imponiendo controles y limitaciones financieras a las autoridades autonómicas y locales con una situación financiera saneada e impidiendo mediante mecanismos formales responder a sus necesidades (tasa de reposición de funcionarios, autorizaciones estatales de deuda pública, aumento del control de auditoría a los ayuntamientos...).

Y para revertir esta realidad se vierten conclusiones como:

- Es primordial abordar un diálogo sincero y apostar por un consenso político definiendo un sistema de garantías, de blindaje y salvaguarda de las competencias vascas en una relación de igual a igual, mediante un marco de relación basado en una bilateralidad efectiva.
- No puede demorarse más el debate relativo al más que cuestionado modelo territorial del Estado Español para dar un encaje adecuado a la realidad plurinacional que alberga.
- Es necesario un nuevo pacto político sobre la base del reconocimiento de Euskadi como nación, la bilateralidad entendida como la capacidad de negociación inter pares, de igual a igual con el Estado, y la implantación de un sistema de garantías para que se cumpla lo pactado y evitar su judicialización.

Por tanto, no es la izquierda soberanista quien firma este diagnóstico (aunque lo comparte), de un modelo de relación y autogobierno erosionado y lastrado estratégicamente, sino el propio Gobierno Vasco: ustedes mismos. Y, sí, estamos de acuerdo, este debe ser el punto de partida del debate.

Oinarri eta printzipioak

Diagnosi honek Estatuarekiko harreman eredua jartzen du auzitan modu nabarmenean eta berau aldatzeko urgentzia adierazten du. Beraz, bai, estatus politikoaren gainekoa da eztabaida: autogobernuaren nolakotasunaren ingurukoa; Estatuarekin daukagun harreman sistema errebisatzeaz ari gara, arkitektura juridiko-politiko berri baten beharraz. Egungo marko autonomikoaren auditoriak ez baitu zalantzarako tartetik uzten. Egoera hau iraultzeko ezinbestekoa da harreman eredua bera birdefinitzea, euskal subjektu politikoaren aitortza finkatuz eta bere autogobernua eta burujabetza oinarrituz.

Cuando vamos a situar un posible nuevo estatus jurídico-político tenemos que ser conscientes de que el “territorio ganado” por el Estado ha sido enorme y que revertir esto requiere situar bases nuevas con respecto al modelo de relación con el Estado.

2018ko Oinarri eta Printzioen Akordioan jaso genuenez, zeina erreferentzia saihetsezina den EH Bildurentzat, bi legitimitate iturrik ureztatzen dute estatus berria: (i) Araba, Bizkaia eta Gipuzkoako herritarren erabaki librez adierazitako Euskal Herriaren borondateak eta (ii) eskubide historikoek, Espainiako Konstituzioaren Lehen Xedapen Gehigarrian eta Gernikako Estatutuaren Xedapen Gehigarri Bakarrean jasotzen den eran. Oinarria hori izanik, honako printzipioak ditu gidari: Estatuaren eta euskal nazioaren arteko elkarrekiko aitortza, berdintasun politikoa, alde bikotasun efektiboa eta errespetu instituzionala. Hirugarrenik, eskumenen dimentsionatze berri bat dakar, hainbat eremutan sakonduz (justizia, eremu soziolaborala, migrazio politika, kanpo harremanak eta nazio gisako

ordezkaritza eta abar) eta eskubide sozialak aitortuz. Eta azkenik, berme sistema eraginkor bat ezartzen du, azken hamarraldietan gertatu diren gisako injerentzia eta birzentralizazio saiakeren aurrean blindatuko gaituena.

Hauxe da momentua, ezin da gehiago itxaron, 2018ko Oinarri eta Printzipioen Akordiotik abiatu eta adostasun ahalik eta zabalena erdiesteko Legebiltzar honetan, elkarrekin eta herri gisa jokatu dezagun Estatuan zabal daitekeen lurraldetasunaren gaineko eztabaidaren aurrean, ahots bakarrarekin defendatuz Araba, Bizkaia eta Gipuzkoak behar duten estatus politiko berria.

Asko izan dira azken hamarraldietan eginiko proposamenak: Gernikako Estatutua, Estatutu Nazionala, Ibarretxe Plana, Loiolako Akordioak edo Oinarri eta Printzipioen Akordioa. Guztiak izan behar dira kontutan, egungo egoerari egokituaz, bai, baina proposamen horietan guztietan daude egin behar dugun eztabaidarako oinarri eta soluziobideak. Guztiak izan behar dira kontutan, egungo egoerari egokiturik beti ere. Hor daude gako nagusiak, berriro diot arduraz, begirunez eta eskuzabaltasunez ekiten badiogu guztiok eztabaidari, soluziobideak mahai gainean daude.

Hori profitatuz eta estatu espainiarrean halabeharrez irekiko den lurralde ereduari eta plurinazionalitateari loturiko eztabaida aintzat hartuta, aukera paregabea dugu aurrez aurre urrats sendoak emateko.

El momento para abordar el debate sobre el nuevo estatus político es ahora. Afortunadamente, contamos con el Acuerdo de Bases y Principios de 2018 para ello, así como con otras muchas propuestas e iniciativas anteriores. Además, debemos aprovechar el debate sobre la plurinacionalidad que, indiscutiblemente, se debe abrir en el Estado. Responsabilidad, generosidad y altura de miras para abordar el debate para el que la izquierda soberanista tiene toda la predisposición. Puede contar con EH Bildu quien quiera participar del mismo y ofrecer a este país un acuerdo amplio y que abra las puertas de par en par al futuro. Con ilusión y ambición, aprovechemos esta legislatura para, de una vez por todas, ofrecer un nuevo marco jurídico-político a estos tres territorios.

Gure eskua luzaturik daukazue eztabaida honetan parte hartzeko borondatea duzuen guztiok. EHBildu akordiorako bokazioarekin eta arduraz eta eskuzabaltasunez jokatzeko prest dator eztabaida honetara. Espero dugu hemen guztiok egongo garela momentuak exigitzen duen mailan. Aukera bat dago eta herri gisa aprobetxatu behar dugu. Gugatik ez da izango. Ilusioz, anbizioz, arduraz eta eskuzabaltasunez aurkituko gaituzue. Herri honentzat akordio zabal eta nahikotasunezkoa lortzeko borondate osoa dugu. Gaurko akordio eta soluziobideak izan daitezela etorkizuneko aukerak.

4. GOBERNANTZA

Egungo gizarte eta ekonomia egoeraren konplexutasunak gobernantza eredu berria galdegiten du. Hemen ere nahikoa ezagutza eta esperientzia dago esateko eraldaketa handi bat behar dela instituziogintzan, ez dela posible garaiko erronka konplexuei ohiko instituziogintzaren moldeen bidez aurre egitea. Krisi politikoak, gizartearen eta sistema politikoaren arteko geroz eta distantzia handiagoak, demokrazian sakontzera behartzen gaitu, hori da aukera desberdinen artean bide zuzena. Izan ere, hiru hautu posible daude garai hau politikoki kudeatzeko: lehena demokrazia liberalen erregresio autoritarioa, garaiko joera argienetakoa dena zentro-eskuinaren eskutik; bigarrena, jendartearekiko mesfidantzan oinarritzen den gobernantza kontserbadorea, gizarte baldintza hauek sortu dituzten kausak aztertu ez eta errua kolektibo eta eragile jakinengan jartzen duena, konplot antolatuak ikusteraino (gizartea indibidualista da, gazteek ez dute autoritatea onartzen, sindikatuak arazo bat dira...). Eta hirugarrena, demokrazian sakontzea: dilemak modu irekian deliberatzeko eta deliberazio horren bidez herri-erronkak modu partekatuan definitzeko beharrezko instituzionalitatea eta kultura politikoa garatzea, eta herri-erronka horien zerbitzurako gobernugintza berria martxan jartzea. Bide hau determinazio osoz jorratzeko unea da.

4.1. PARTE-HARTZE DEMOKRATIKOA

Hitzaldiaren hasieran esan dut demokrazia parlamentarioaren gaineko gogoeta berrartuko nuela geroago. Hor doa:

Legebiltzarra erdigunera

Izan ere, gogoeta bat pausatu nahi dugu modu guztiz eraikitzailean: Legebiltzarrak behar du erdigunean eta ez botere exekutiboari azpiratuta. Izan dezagun ausardia, gehiengo osoko gobernuak izan ala ez, eztabaida politikoa eta deliberazioa alderdi politikoen epe motzeko interesen gaintetik jartzeko Legebiltzar honetan. Ez dezagun jarduera parlamentarioa tramite huts bihurtu, zeren eta hala da kasu askotan.

Adibide bat jarriko dut, berriki gertatutakoa: Hezkuntza Akordioaren prozesu parlamentarioa, gabeziak gabezi, eredugarria izan zen eta baita berritzailea ere hainbat aspektutan. Hiru herrialdeon etorkizunerako funtsezkoa zen lege baten aurrean, prozedura parlamentario bat definitu zen lege horren oinarriak definitzeko. Ariketa horrek bukatu zuen akordio handi batean, azken bolada luzean herri-akordio dei daitekeen zerbaitetik gertuen egon den adostasun zabal batean. Jaurlaritzak akordioa jaso eta lege proiektua idatzi zuen. Baina, hor norbait, alderdi nagusiek beren buruei emandako joko arauak aldatu egin zituzten hauteskunderen

gertutasunak baldintzatuta, ziurrenik. Hortik aurrerakoan, legea eztabaidatzeko ponentzia tramite hutsa izan zen, ez zen inolako deliberaziorik egon, legeari egindako hainbat zuzenketa baztertu egin ziren inolako argudiorik mahaigaineratu gabe gobernuko alderdien partetik, eztabaida politikoari uko eginez. Hezkuntza legearen prozesuaren irakaspenetan ageri dira, gure iritziz, urratu beharreko bidearen eta baztertu beharrekoaren adibide argiak.

Badugu zer hobetu hiru herrialdeotako demokrazia parlamentarioaren kalitateari dagokionez. Legebiltzar hau eztabaida politikorako foro nagusi bihurtzen duen kultura parlamentario berri baten alde, herritarren borondate demokratikoa adierazten duen Legebiltzar honi erdigune politikoa ematearen alde, eta bertan adierazten diren gehiengoei bide ematearen alde. Hor aurkituko gaituzue.

XXI. mendeko Legebiltzarra

Legebiltzarrari erdigunea emateaz gain, beharrezkoa da Legebiltzarra modernizatu eta herritarrei zabaltzea. Bide luzea dugu jorratzeko eta beharrezkoa zaigu, sistema politikoak gizartearekin birkonektatzeko lehen pausua litzateke. Hala nola, Legebiltzarra herritarrei irekitzeko neurriak hartuz, indarrean diren praktika onetatik hasita; herritarrekin interakzio iraunkorrerako komunikazio bideak zehaztu eta sistematizatuz; Legebiltzarra elkarlanerako konfiantzazko espazioa bilakatuz eta politika publikoen zoru komunak instituzionalki bideratuz; legegintza kalitatekoa izateko eta lana ordenatzeko, legegintzaldia planifikatzeko tresnak abian jarritz; legeak euskaraz sortu eta lantzeko dinamikak sustatuz, besteak beste lege ekimenen idazkideak; politikak egiteko praktika onak eta berriak arakatu eta esperimendatzeko espazioari/ei tokia eginez; Legebiltzarra ikasteko gaitasuna duen erakundea bilakatzeko antolaketa eredua abiatuz; politika publikoen ebaluaziorako sistema eraikiz; Legebiltzar barruan ekosistema egitura iraunkor, egonkor eta malgua diseinatuz eta abian jarritz, lagunduko duena Legebiltzarra herritarrei irekitzen, eragile desberdinen arteko elkarlanerako espazioak ahalbidetzen eta Legebiltzarra gizarteari egokitzeko gaitasuna izango duen erakundea bilakatzen; parlamentu desberdinekin lankidetzak sustatuz, dauden sareak indartuz eta berriak garatuz, bereziki Euskal Herriko erakunde deliberatiboekin.

Parte-hartze herritarra

Baina are, urrunago ere joan behar dugu. Ez da aski Legebiltzarra modernizatu eta irekitzearekin, behar dugu, baita ere, herritarren parte-hartzea instituzionalizatzea, politika publikoen erabaki prozesuak herritarrei hurbilduz, politika publikoen erabaki prozesuetan herritarrek zer esana izateko bideak irekiz eta herritarrei zuzenean kontu emateko bideak jarritz.

En ese sentido, las asambleas ciudadanas sirven para buscar acuerdos entre la ciudadanía cuando mediante las formas tradicionales no se consiguen, es decir cuando se abordan dilemas que son demasiado difíciles para la política de siempre. Por ejemplo, políticas en las que tengamos que asumir un coste o vivir con un inconveniente. Un claro ejemplo de ello es la transición energética. El Pacto Social que recoge la Ley del Clima y Transición Energética no es posible realizarlo si no es como consecuencia de un enorme trabajo comunicativo, pedagógico y deliberativo que trasciende los límites de la gestión política actual.

El bloqueo que hoy tenemos con el despliegue de las energías renovables en el territorio requiere ensayar nuevas formas de participación democrática, planteando el dilema abiertamente, incorporando a la conversación pública todas las parte involucradas, estableciendo procedimientos para una deliberación transparente de tal manera que sea posible alcanzar consensos entorno a recomendaciones fundamentales. Necesitamos definir un modelo que plantee un equilibrio adecuado entre legitimidad (a ojos de la ciudadanía), inclusión (quién toma las decisiones) y efectividad (en la puesta en marcha del dispositivo y en la aplicación de las recomendaciones que surjan).

Entre las diferentes experiencias europeas, nos parece que el ejemplo de Ostbelgien (Bélgica) es una referencia interesante, donde se crea un Consejo Ciudadano Permanente dependiente del Parlamento encargado de definir los dilemas a trabajar y supervisar los procesos deliberativos.

Este tipo de nuevas institucionalidades podrían dar lugar a un proceso de legitimación del sistema político, en un momento en el que hay una visión negativa de los partidos políticos e instituciones. Porque profundizar en la democracia representativa no sólo debería suponer la participación y el empoderamiento de la ciudadanía, sino que, además, debería abrir el camino para construir corresponsabilidad y decisiones compartidas en la relación público-comunitaria de la que últimamente tanto hablamos. Todo esto permite no sólo el debate colectivo y, por tanto, el cambio de conciencia, sino también reinventar las formas de hacer política, reactivando los vínculos afectivos y la corresponsabilidad y construyendo otras formas de gestionar lo común.

4.2. GOBERNUGINTZA BERRIA

XXI. mendeko gobernugintzak ondorengo hiru ezaugarriak bildu beharko lituzke, gutxienez, gure iritzi:

Erronkek gidatutako gobernu

Inork ez du garaiko erronkei norbere kabuz aurre egiteko beharrezko ezagutzarik,

eta ondorioz, ezinbestekoa da dimentsio ekonomikoa, soziala eta ingurumenarena uztartzen dituzten berrikuntza irekiko ekosistemak eratzea. Ikuspegi sistemiko berri bat da honako hau, goitik beherako instituziogintza eta politika, programa edo proiektu deskonektatuen araberako jarduna ez baita aski garaiko erronka sozialei aurre egiteko, ekintza molde kolektiboak gorpuzten dituzten estrategia eta ekintzen interkonexioa behar da, herri-erronken logikara lerratuz instituzioak, eragile ekonomikoak, ezagutzaren eremukoak eta baita gizarte zibileko eragileak ere; eta interkonexio horien eraikuntzan gakoa da erakunde publikoen lidergo ekintzailea. Beharrezkoa zaigu sindikatuak ekosistema honen parte egitea ere, ordezkariak instituzional klasikoaz harago.

Herri-erronkak definitzeko ahalegina egin dugu guk. 25 identifikatu ditugu. Hartu ezazue ekarpen gisa, herri-erronkak askoren artean adostu behar baitira. Baina, gaude, behar dugula halako ariketa bat: hurrengo hamarraldirako herri-erronkak definitu, modu partekatuan, ondoren gure gobernugintza herri-erronka horien arabera planteatzeko, eta hiru herrialde hauetako sistema instituzional osoa herri-erronka horiekin koherentizatzeko.

Gobernugintza berriak eskatzen du epe luzeko begirada, legegintzaldi batez haragokoa, eraldaketaren norabidea eta zentzua ondo finkatzea eta kostu-oren azterketa estatikoa gainditzea; departamentalizazioa gainditzea eta politika publikoen diseinua eta hauek bultzatu beharreko berrikuntza prozesuak deszentralizatzea (susmoa dugu kontrako norantzan goazela, inoiz baino Sail gehiago izango baititu hurrengo gobernuak bakoitza bere boteregunearekin); arriskuak hartzea, ziurgabetasuna kudeatzea; plan estrategikoen logika estatikoa gainditzea, adierazle dinamikoak definitzea berrikuntzaren ebaluaziorako.

XX. mendeko gobernugintzak ez baitu balio XXI. mendeko erronkak kudeatzeko.

Gobernantza feminista

Con la gobernanza feminista nos referimos a la puesta en marcha de una transversalidad radical. Hablamos de que la perspectiva de género esté presente en todas las acciones, áreas y programas, así como de poner en marcha procesos de empoderamiento para las mujeres. Esto supone un cambio de enfoque, puesto que el problema se sitúa más en la estructura que en las mujeres, es decir, en el sistema. Ya no son “temas de mujeres”. Para ello, entre otras cosas, habría que crear unidades de igualdad en todos los departamentos. Esto debería romper estructuras estancas, construyendo y gestionando proyectos compartidos entre diferentes departamentos. La transversalidad es una herramienta muy útil para poner en marcha políticas de igualdad, pero si no cuenta con un liderazgo político claro, con la implicación efectiva de todos los departamentos, y si los departamentos encargados

de llevar a cabo los planes no se dotan de los presupuestos y personal suficientes, la transversalidad se convierte en una forma de blanquear el inmovilismo y también en el mejor aliado del discurso de lo “políticamente correcto”.

Belaunaldi arteko justizia

Krisi ekosozialaren testuinguru historikoan bizi gara. Datozen urteetan hartuko diren erabakiek (eta hartuko ez direnek) etorkizuneko belaunaldien ongizatea baldintzatuko dute, asko gainera. Zentzu horretan, ezinbestekoa da belaunaldi arteko justiziaren nozioa politika publikoen diseinuan txertatzea: epe laburreko interesek ezin dituzte epe luzekoak hipotekatu. Galesek Etorkizuneko Belaunaldien Ongizaterako Legea eta mandataria du 2015. urtetik, eta erreferentzia interesgarria dela deritzogu, etorkizuneko belaunaldien interesak babesteko eta epe laburreko politikarekin lotutako arazoak arintzeko ematen dituen aukerengatik.

No se trata de dar recetas, sino de tejer una agenda nacional. Debemos prepararnos para coliderar esta época de transformaciones y realizar una aportación trascendental a la renovación del proyecto nacional vasco desde estos tres territorios. Un proyecto nacional de libre adhesión, radicalmente democrático y basado en el desarrollo humano sostenible, que construya una comunidad cohesionada sobre los principios y valores de igualdad, justicia social y cuidado del medio natural.

Hoy más que nunca lo importante es lo que nos une, y lo que nos une es mucho. Nos une nuestro país, la preocupación por su futuro. Y sí, necesitamos acuerdos de país sobre los principales retos que afrontamos, y es posible alcanzarlos. Los acuerdos no son un fin en sí mismo, sino el medio para avanzar en la construcción social y nacional de nuestro país; y cuando no se ponen límites al debate político, cuando se sitúa en el centro del mismo un profundo sentido de país y se dejan de lado los intereses partidistas cortoplacistas, los acuerdos políticos se convierten en palanca de procesos sociales más amplios.

Momentu historiko honek eskatzen duen neurria emateko ardua daukagu guztiok. XX. mendearen erdialdean herri hau gai izan zen zutitu eta eraldaketa nazional bat egikaritzeko, garaiko erronkei erantzun berritzaileak emanaz, gainera. Garai horretan gauza asko gertatu ziren aldi berean, zeintzuek hiru ezaugarri izan zituzten gutxienik oinarrian: amets egiteko anbizio kolektiboa, garapena ulertzeko ikuspegi komunitarioa eta bulkada berdinzalea. Orduan jarri ziren euskara estandarraren oinarriak eta hasi zen hizkuntzaren biziberritzea, orduan gertatu zen pizkunde kulturala, jarri ziren martxan ikastolak eta kooperatibak eta abar.

Ondoren, Autonomiaren garapenarekin, instituzionalizazio modernoarekin batera, bigarren eraldaketa nazional bat hasi zen, sistema instituzionalaren

agentzia gehitu zuena nazio eraikuntza modernora. Gaur, XXI. mendearen urte erabakigarrietan sartu garelarik, hirugarren eraldaketa nazional baten beharra dugu: amets egiteko gaitasuna berreskuratu eta ipar berri bat finkatu behar dugu, gure herria etorkizunera gidatuko duena. Gure gaitasun eta indarretan sinistu behar dugu, anbizio kolektiboa berreskuratu, europar testuinguruan erreferentzia izango den eredu sozioekonomiko ekitatibo eta iraunkor bat eraiki ahal izateko. Neoliberalismoak porrot egin duen garai historiko honetan, Europa erreferentzia berrien bila dabil, garapen ekonomikoa, justizia soziala eta ingurune naturalaren zaintza modu egokian uztartuko dituen eredu berrien bila, hain zuzen ere.

Eta gure egiteko modu komunitarioa oinarri izanda, Euskal Herrian badugu inspiratzailea gerta daitekeen eredu berritzaile bat garatzeko nahikoa energia eta gaitasun. Horretarako, eraldaketa nazional berri bat behar dugu, ondo sustraitu eta gorpuztutako herri-proiektu berritu bat, belaunaldi berrien kezka eta ilusioekin konektatu eta gure herria etorkizunera proiektatzeko indarra izango duena.

Besterik ez, eskerrik asko.

ehbildu